

Quauques aspèctes lingüistics de l'unitat de la lenga occitana

Decembre de 2021

Quentin Peyras

Collectaire aimador de l'oralitat occitana

Autor d'un memòri de Master 2 en dialectologia de l'occitan lengadocian
Agent de desenvolopament del patrimòni oral a l'associacion Cordae-La Talvera

totes drechs reservats

Somari

1- Introduccion.....	1
1.1 Lo trocejar de nòstra lenga.....	1
1.2 Lo deficit d'auto-coneissença.....	2
2- L'occitan, presentacion generala.....	6
2.1 Descripcion de l'ensemble occitano-roman (occitan + catalan).....	7
2.1.1 La sintaxi de l'occitan.....	7
2.1.2 Al nivèl fonetic e morfologic.....	10
2.1.3 La particularitat lingüistica de la lenga catalana.....	13
3- La particularitat lingüistica de l'occitan.....	16
3.1 Las donadas dels atlases lingüistics.....	16
3.1.1 Lo lexic.....	16
<i>Aquò (fr: « ça, cela »)</i>	17
<i>Degun (fr: « [aucune] personne »)</i>	18
<i>Quauquarren (fr: « quelque chose »)</i>	20
<i>Lèu (fr: « bientôt, tôt, vite ») – Benlèu (fr: « peut-être »)</i>	22
<i>Le pays d'Adieusiatz</i>	25
<i>L'article definit masculin singular lo [lu]</i>	28
<i>Autre lexic occitan comun</i>	29
3.1.2 La fonetica istorica.....	30
<i>L'actualizacion del diftong latin AU</i>	30
<i>L'evolucion dels gropes -TR-, -T'R-, -DR- et -D'R- en [j,r]</i>	32
<i>Lo passatge [o]>[u]</i>	34
<i>Lo pas de [-a] final a [o]</i>	36
3.1.3 L'unitat de l'occitan visible per l'estudi dialectometric de l'ALF	38
3.2 Las varietats de l'occitan. Quauques exemples d'enonciats comuns a totes las varietats.....	44
3.2.1 Confondre los dialèctes.....	45
<i>Enonciats 1)</i>	46
<i>Enonciats 2)</i>	49
4- L'auto-percepcion d'una lenga occitana : citacions.....	52
Conclusion.....	58
<i>Vèrs una definicion practica e autonòma de la lenga occitana dins son unitat.....</i>	<i>58</i>
<i>Una legitimitat plena a parlar d'occitan o de lenga occitana.....</i>	<i>59</i>
Annèxes.....	65

1- Introduccion

Nòstra lenga, l'occitan, es una lenga minorizada en perilh d'extincion per tal que patís una substitucion integrala pel francés. En França, sos locutors sèm una minoritat qu'avèm pas de drechs lingüistics fondamentals dins lo territòri tradicional de la lenga. En passant al tresen millenari se vei l'occitan parlat tradicional acabar de desertar l'espaci public e privat. La transmission familiala s'i es interrompuda de manièira massissa al mitan del siècle XX. D'ont mai va, d'ont mai son isolats los locutors tradicionals, e d'ont mai emplegan pas pus quasiment que la lenga dominanta. Per la vida vidanta, se pòt pas pus ausir sens o voler de locutors que s'exprimiguèsson espontanèament en occitan.

Ni per aquò, un malhum associatiu, artistic e institucional de novèls locutors s'encarga de la lucha per la vitalitat e per la difusion de la lenga, autrament dich *l'amenatjament lingüistic* de l'occitan. Dins aquel contèxe de novèlas generacions d'occitanofòns pòdon nàisser, coma un resultat de l'accion militanta en favor de l'occitan. Aqueles locutors, que lor primièira lenga es lo francés, se tròban dins una situacion d'aprendissatge mai o mens aprigondit. S'i constata tota mena de nivèl de competéncia, e de còps de grases suplementaris d'interferéncias intèrnas del francés sus l'occitan. Dins lo mitan de l'amenatjament lingüistic de la lenga e de sa difusion es pro de bon veire que i a de personas novèlas locutrioses qu'an après plan coma cal e d'autras que son nivèl demòra marcat, provisòriament o non, del pes del francés¹.

1.1 *Lo trocejar de nòstra lenga*

Lo movement renaissantista enregat per Frederic Mistral totjorn a defugit l'isolacionisme particularista, en reï vindicant l'existéncia de la lenga occitana coma una granda unitat. Unitat que, de per sa variacion geografica, ten un espaci transregional e transprovincial.

Mas dempuèi los ans setanta, en parallèl de la desaparicion accelerada de l'occitan tradicional parlat, an espelit de discourses novèls sus la lenga d'òc. Se pretend de faire una critica de l'amenatjament lingüistic e de la revitalizacion de l'occitan. D'unes promòvon un concepte novèl, lo de las « lengas d'òc » al plural, per contradire e deslegitimizar las accions lingüísticas e los discourses que se son meses en plaça a l'entorn de la lenga, qu'a aquel moment lor objècte ven inexistent. La postura del gròs d'aqueles militants, gaire nombroses mas actius, que negan qu'existeix una lenga unitària, sèrv una estrategia de disqualification globala e de paralisia de la lucha pels drechs lingüistics e de l'amenatjament lingüistic de la lenga². Lo debat sul conflicte lingüistic

1 Veire Sumien (2009) p.32

2 Aqueles discourses se presentan coma una « critica », qu'es una ipèrcritica, o uèi de pel « trollejar », valent a dire de per una derision sarcastica qu'es un dels biais d'agression e de badalhonament formatats pel model economic dels mèdias socials. Als discourses pus radicals la violéncia de las acusacions pòt anar luènh, que de còps se transferí sus l'ensemble dels actors de l'occitanisme la percepcion d'un perilh qu'amenacèsse l'autenticitat de la « cultura locala ». Amb aquela postura se pòdon presentar e conéisser aisadament coma los eretiers legitims d'una « cultura locala » que ven

deut a la substitucion de la lenga occitana pel francés es abandonat. Se remplaça amb una discussion sens fin, estèrla e obsessionala sul quite objècte *occitan* e sus sa natura unitària o esclatada. Adonc se relativiza la percepcion de l'occitan coma unitat, que vendriá pas qu'una representacion mentala artificiala e marcada ideologicament. Aquesta serviriá pas que per l'amor d'escondre l'existéncia reala d'un nombre donat de « lengas d'òc » omogenèas, separadas e compartimentadas. Aquela mena de discors es recurrent dins l'encastre del conflicte lingüistic d'una situacion de substitucion d'una lenga per una autre. Se sap en sociolingüistica que las lengas dominadas son las butas dels discourses de fragmentacion, del refús acapriciat de la pus mendra accion d'estandardizacion lingüistica, e de la tendéncia al refugi compensatori e paralitic dins un localisme descabestrat e un « esperit de cloquiè ». Difusar de representacions que botan a tròces e a bocins l'espaci d'una lenga dominada reven a aparar objectivament la lenga dominanta. Permet de fragilizar un movement de presa de consciéncia lingüistica unitària e de fargar d'ignoranca en mantenent la confusion sus la definicion de l'objècte. S'arrapa l'atencion entrò a l'obsession sus l'objècte lenga en se, que non pas sus la situacion de dominacion que la comunautat de locutors n'es lo subjècte. Es una consequéncia simptomatica de la quita desaparicion de la lenga orala tradicionala del viscut de cada jorn, que pòt generar per d'unes un formalisme afectiu isolacionista. Amb aquò ven mai aisat de dire qué que siá sus qué seriá o non seriá l'occitan en estent aqueste concretament absent de la vida sociala. Aital ne vira per nòstra lenga³. Los voltors se pialhan per decopar lo talhon lor de la caraunhada.

Pasmens l'unitat de la lenga d'òc se limita pas, e mai se'n manca, a la sola particula *òc*. Ne donarem dins lo present traball quauques aspèctes. Es pas ni mai una opinion o una causida politica que se pòisque criticar a aquel títol. Es un fach lingüistic observable, qu'aperabans semblava pro evident⁴. Mas benlèu i aviá besonh d'una presicion e d'una clarificacion dels fachs, e aquò prepausarem dins aqueste article.

1.2 *Lo deficit d'auto-coneissença*

Fàcia a la confusion ambienta, al molon d'escampas retoricas, de sarcasmes o de falsificacions que permeton que circulen de pòst-veritats lingüisticas pels mèdias socials, los actors e actrises de la vitalitat de l'occitan coma lenga unitària se veson desprovesits d'arguments. Fòra del saber universitari gaire accessible, i a ren qu'un auto-coneisement gaire bon, o que demòra a l'estadi intuitiu, de la natura de la lenga que per ela òbran o que vivon amb ela. Aiçò s'apren pas a ges de manca d'interès per la question mas si ben a l'abséncia de documentacion clara, e mai a una confusion entre las informacions a posita. Abséncia e confusion que probable son de simptòmes de la quita minorizacion de la lenga. Quauques exemples :

– Una pagina Wikipèdia que presenta las *Caractéristiques phonétiques de l'occitan* presenta sens ges de ierarquia d'unas caracteristicas de tot l'occitan entremescladas demest un molon de trachs estrictament lengadocians. Impossible, aital, de saber qué

fetiche identitari exclusiu.

3 Per maisses angles d'analisi suls discourses de trocejament sus « las lengas d'òc », veire Costa (2013), Martel (2010) p.13-14, Sauzet (2012) p.12-15, Léonard & Jagueneau (2013) p.304-305.

4 Veire nòstra part 4 (p.52)

definís la lenga d'òc, se la volètz pas confondre amb son estricte dialècte lengadocian.

– La *Gramatica Occitana segon los parlars lengadocians* (1936) de Loís Alibèrt, que delai son prepaus descriptiu, demòra una òbra màger de descripcion de la variacion micro-dialectala dins la varietat lengadociana, tanpauc explica pas de ges de biais qué es la lenga d'òc dins son ensemble.

– En defòra del fach que se partege lo mot *òc* que dona son nom a la lenga, Frederic Mistral definís pas ni mai la natura d'aquesta, que pasmèns n'escriu lo mèstre diccionari *Lou Tresor dòu Felibrige* (1882-1886) e que, dedins, de còps, sembla qu'i fa caupre lo catalan. A l'intrada *Dialèite* d'aquel diccionari se legís :

Les principaux dialectes de la langue d'Oc moderne sont : le provençal, le languedocien, le gascon, l'aquitain, le limousin, l'auvergnat et le dauphinois.

Lo lingüista Juli Ronjat (1864-1925) a escrich l'òbra de referéncia per çò qu'arregarda l'identificacion e la descripcion de l'occitan. S'agís de l'*Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes* (1913) e de la *Grammaire Istorique des parlers provençaux modernes* (1930-1937)⁵.

Per l'amor de justificar que i a una sola granda lenga occitana, Ronjat s'apièja mai que mai sus l'observacion e los testimoniatges de l'intelligibilitat mutuala entre l'enòrma massa sociala continua dels locutors occitanofòns d'adonc, e mai sul constat invèrs de non-intelligibilitat entre locutors de varietats d'oil, d'òc e d'arpitan⁶. Las observacions correntas que las reportava Ronjat se podián plan pro verificar e reproducir de son temps. Adonc una part significativa de la societat, en totes los endrechs per l'espaci d'òc, parlava de longa e espontanèament occitan. Abans que se copèsse la transmission familiala al cors del siècle XX, l'« occitanofonia » sociala aviá de cadres establis que los locutors i circulavan e s'i rescontravan (fièiras agricòlas...). Aquela comunautat se podiá pas gaire o pas ges permetre de recórrer al francés. I aviá tanben, que sovent uèi aquò s'oblida, un auto-coneisement practic e popular de la variacion lingüistica demest los locutors. Ara, qu'avèm tant val dire pas pus brica accès a l'occitan parlat eretat⁷, e que los locutors tradicionals son isolats, ven complicat de constatar aquela intelligibilitat mutuala dirèctament⁸.

Lo fach es que Juli Ronjat dona una descripcion lingüistica pertinenta de l'occitan. La resumís en dètz e nou ponchs a l'introduccio de sa *Grammaire*, ponchs que de temps en

5 Ronjat apèla *Provençal* o *lenga provençala* l'ensemble de la lenga occitana.

6 Mai que solament d'una entrecompreneson, caldriá parlar d'*identificacion*. Los occitanofòns, en tot se coneissent per tradicion del vilatge vesin rival que « parlan pas lo même *patois* », constatavan pro qu'a de centenats de lègas de cò lor, se parlava bijarrament « lo même *patois* », « parlan coma nosautres ».

7 A part ren que de per un còrpus de « collectatges » (valent a dire de documentacion orala) qu'es preciós qu'es pas de dire, e que cal que se difuse e s'aumente, mas que cuèrb pas l'ensemble del territori occitan. Fòrça endrechs demòran sosdocumentats.

8 Lo contèxte a cambiat en plen e aquela anciana massa sociala occitanofòna es venguda una minoritat muda e brigolada. Per tant que se pòsque constatar, pasmèns, l'intelligibilitat mutuala entre los actors de l'archipèl occitanista, las donadas son pas parièiras, del moment que sèm, nosautres « occitanistas », totes de locutors del francés en aprendissatge contunh de l'occitan, e que practican de varietats d'« occitan reconstituït », mai o mens informadas d'usatges tradicionals, e centradas sus l'escrich.

temps los citarem per aqueste article.

Vejatz-los aicí, per manièira de rapèl (Ronjat 1930, § 4 p.6-7):

- 1 – Son absentas o plan raras las vocalas estrechas [a], [o] e [ø]
- 2 – Las vocalas nasalas mantenon en general lo timbre de la vocala non nasal que lor correspond
- 3 – Preséncia de la vocala [y]
- 4 – Diftongason de latin Ě, Ò pas que dins quauques cases, fòra diftongason generala, pro ben recenta, de Ó per una bèla part del domeni
- 5 – Ges de diftongason del latin vulgar [e] < Ě, Ī, [o] < Ò, Ú
- 6 – Barradura entrò a [u] de latin vulgar [o]
- 7 – Manten, fòra cases particulars, de latin [a], quinas que sián las precessions
- 8 – Frequéncia dels paroxitons e 8' – varietat de las vocalas pòst-tonicas
- 9 – Soliditat fòrça generala de las vocalas pretonicas [e~ə]
- 10 – Ges de proparoxitons, a part mots niçards...
- 11 – Barradura de [o] atòn en [u] en tota posicion
- 12 – Formas verbals que fan un sistèma a part, que lo gròs n'es comun amb lo catalan
- 13 – Aquelas formas, pas tan plenas en general coma en espanhòl o italian, ensenhan pasmens las personas d'un biais pro explicit per qu'i age pas besonh d'emplegar de pronoms subjèctes
- 14 – Lo preterit e lo subjontiu imperfach se mantenon dins l'usatge corrent
- 15 – La lenga va en formant de derivats novèls, mai que mai de diminutius e de parasintetics
- 16 – Òrdre dels mots dins la frasa pro ben mai liure que non pas en francés.
- 17 – Manten del subjontiu dins las proïbicions
- 18 – S'emplega la tresena persona del plural e lo reflectit dins las expressions indeterminadas
- 19 – Vocabulari comun (pel fons principal) que contribuís fòrça a l'entrecompreneson entre parlars divèrses e a l'entrecompreneson amb lengas limitròfas

Mas aquela descripcion se fa sustot « en negatiu » e demòra vaga. Permet de faire aparéisser la lenga non pas d'esper ela, mas sovent si ben *al respècte de* d'unas autres lengas romanas vesinas. Aqueles 19 ponchs los torna prene parièrs lo lingüista Pèire Bèc, sens aprigondiment, quand definís l'occitan dins lo *Que Sais-je ? : La Langue Occitane* (1963). Son represes, mai, dins la pagina *wikipèdia* actuala sus la lenga occitana.

L'objectiu practic de nòstre trabalh es de favorir l'auto-coneissença de nòstra pròpia lenga per nosautres, comunautat de sos (novèls) locutors, e de respondre a la question : de qué se parla quand se parla d'unitat de la lenga d'òc al nivèl lingüistic ? Los elements que nos permetrà d'i respondre los caldrà extraire del molon confús d'informacions a posita. Presentarem donques un recampament de quauques aspectes concrets de l'unitat de la lenga occitana. Informar d'un biais simple e clar qué fa aquela unitat benlèu permetrà de donar pas tant presa als discourses de separacion que desviraran los esforços d'una lucha eficaça pels drechs lingüistics de las minoritats. Lor part d'artifici

apareisserà mièlhs. S'agís pas de negar que l'occitan es pas parièr d'un luòc a l'autre, o que d'unes dialèctes an de particularitats irreductiblas a l'ensemble. S'agís de definir lo cadre d'aquela variacion, valent a dire la *non-variacion de l'occitan*, e d'ensenhar qué, dins aquela non-variacion, es pròpri de nòstra lenga.

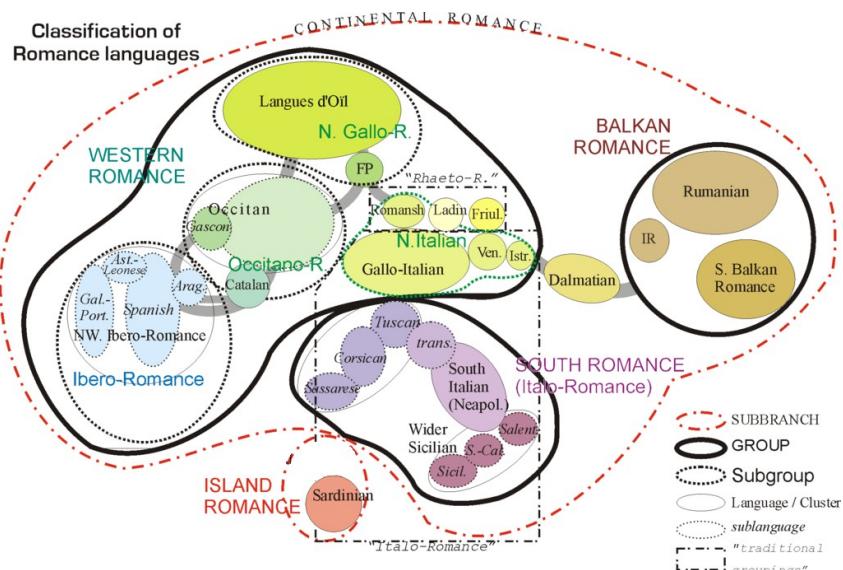
Descriurem d'en primièr l'occitan de manièira classica, en dedins del grop lingüistic que forma amb lo catalan. Veirem qué constituís la particularitat de la lenga catalana. Emplegarem puèi la geografia lingüistica per l'amor de faire veire la particularitat de la lenga d'òc. Tacharem mejan d'anar mai luènh que la vision d'una lenga automaticament compartimentada en divèrses dialèctes, e balharem quauquas citacions istoricas que testimònian de la sentida de son unitat.

2- L'occitan, presentacion generala

Lo nom *occitan* es lo nom actual de la lenga d'òc. Aquesta es estada nommada de mai d'un biais al fil de l'istòria. A l'atge mejan li podián dire *romans*, *proensal*, *catalan*, *limosin*, *provençalés*, *lingua de hoc* o *lingua occitànica*. A l'epòca modèrna l'apelavan mai que mai *gascon* o *provençal*. Puèi s'impausèron los tèrmes *lenga d'òc*, *provençal* o *lenga provençala* al sègle XIX. Finalament es difusat al cors del sègle XX l'emplec del mot *occitan*, que ven de mai en mai massís, en parallèl encara a *lenga d'òc*.

Los dos centres urbans demografics pus importants que s'i es parlada la lenga son Marselha e Bordèu. L'espaci d'òc a aquelas doas vilas per capitalas⁹. Lo mot *occitan* significa abans tot *lenga de Marselha*, *lenga de Bordèu*.

L'occitan es una lenga romana, valent a dire qu'es una evolucion del latin, coma o son lo francés, l'españòl, lo sard, lo romanés, etc... Las varietats geograficas del latin parlat tardiu acabèron de se tresmudar en mai d'una lenga romana entre los sègles VII e IX après JC¹⁰.

Esquèma d'una classificacion possible de las lengas romanás¹¹ (font : Wikipédia)

En dedins de la familia de las lengas romanás se pòt amassar las lengas en gròsses gropes, sus la basa de quauquas grandas evolucions lingüisticas. L'occitan amb lo

9 Amb un bricon d'imaginacion e d'exageracion, se seriá poscut anar entrò a nommar aquela lenga la lenga *marselho-bordalesa*. L'unitat, qu'illustrarem aici, de l'occitan implica que quin parlar occitan que siá, del fons dels Pirenèus o del nòrd del massís central, es, tot comptat e rebutut, una mena de parlar *marselhés-bordalés*.

10 Sus l'espelison de las lengas romanás consultar lo dossier qu'a fach l'universitat Montpelhièr III *Une histoire sociale des langues romanes* disponible en linha : <langues-romanes.uoh.univ-montp3.fr>

11 d'après Koryakov Y.B. *Atlas of Romance languages*. Moscow, 2001

francés forman part, amb maissas lengas, del grop dich *roman occidental* (fig. *western romance*). Dedins lo gròs grop *roman occidental* se pòt tornar classificar las lengas en quatre gropes mai pitchons :

- lo grop *occitano-roman* (catalan amb occitan)
- lo grop *nòrd gallo-roman* (francés e varietats d'oil, arpitan o francoprovençal)
- lo grop *ibero-roman* (galician-portugués, asturian-leonés, espanhòl, aragonés)
- lo grop *nòrd italian* : (romanch, ladin, friulan, venèt, istrian, pemontés-lombard e ligur) — çai que lai lo fach qu'apartenga al grop occidental sembla discutit —

Lo parelh lenga occitana - lenga catalana dona donques un sosgrop en dedins del grop roman occidental de la familia de las lengas romanas : lo grop *occitano-roman*. Aquelas doas lengas ne formavan pas qu'una sola al moment qu'espeliguèron las lengas romanas. Se van diferenciar apuèi, a l'atge mejan, en doas lengas distinctas, mas que son demoradas pròchas e amb una solida intelligibilitat mutuala. L'occitan amb lo catalan son diferents dedins lo grop occitano-roman coma o son l'espanhòl amb lo portugués dedins lo grop ibero-roman. Las varietats catalanas del nòrd presentan per aquò de trachs lingüistics de comuns amb l'occitan (veire part 3.1).

2.1 ***Descripcion de l'ensemble occitano-roman (occitan + catalan)***

Notarem amb l'entrada OR- (per *occitano-roman*) los diferents ponchs lingüistics comuns de l'occitan e del catalan. L'òrdre ierarquic de la lista d'aqueles trachs es pas significatiu.

2.1.1 La sintaxi de l'occitan

Parlarem prumièr de sintaxi, que sembla que los fachs sintactics sovent se daissan de caire dins las presentacions de l'occitan, e conven de los far valer. A aquel nivèl l'occitan a de biaisses de funcionar que li son pròpris, que lo ligan al catalan e mai generalament a las lengas romanas meridionalas, e que de còps lo pòdon fòrça alunhar del francés (en fach del grop *nòrd gallo-roman*). La sintaxi balha a la lenga d'òc una part de son unitat. La lista de trachs sintactics que sèc es pas exaustiva.

OR1 – L'abséncia de pronom subjècte atòn ligat al verb (ponch n°13 de Ronjat), a part dins d'unas varietats marginalas de l'occitan¹². Aquela abséncia de pronom fa que l'òrdre dels mots dins la frase pòt èstre mai liure que non pas en francés (ponch n°16 de Ronjat)¹³.

12 Sens qu'aquela presència siá interferència del francés. Veire per exemple la reparticion sus las cartas ALF 83, 84, 92, 93, 96, 508, 806, 1082, 1144...

13 Per exemple amb de fenomèns de prolèpsa : *caliá Cecilla que i anèsse ; m'empachan de veire mas amors ont son*. Sauzet (1989), Alibert (1976) p-352-353. Se daissa una plaça de liura abans lo verb que s'i pòt cabir d'un biais regular un autre element, coma un advèrbi : *totjorn me parlan d'aquò* ;

OR2 – Desaparicion (a part dins d'airas marginalas del nòrd occitan) de las formas pronominalas tonicas especificas per l'usatge preposicional e substitucion per las formas del cas subjècte de 1^{ièira} e 2^{nda} personas : *jos ieu, devath jo, emb tu, per ieu, per tu*. Aquel fach se torna trobar parcialament e aragonés e en catalan.

OR3 – Se realiza lo subjècte impersonal amb la seisena, la cinquena persona, o un pronom reflectit e se realiza la via passiva impersonala amb una via activa e un pronom clitic *se* (ponch n°18 de Ronjat)¹⁴.

Pican a la pòrta ; quò que regetan embei lo pè o van quèrre embei lo bèc (provèrbi) ; *d'unei pastècas que li dison de meravelhas ; vos semblava que dintràvetz dins un palais ; rarament d'un chen de viala ne'n fariatz un chen de pargue* (provèrbi) ; *s'es dintrat una polida vendémia ; se cuelhon fòrça peras ; la tèrra, en dessús, s'èra gratada.*

La valor impersonala e collectiva de la persona sièis se pòt tanben acordar amb un subjècte grammatical singular¹⁵ : *L'endeman de la fèsta lo monde son mieg bèstias* (provèrbi)

OR4 – L'imperatiu negatiu (interdiccion, defensa) s'exprimís amb lo mode subjontiu del verb (ponch n°17 de Ronjat) : *vengas pas, dubrigas pas, i anetz pas, manquetz pas aquò*

OR5 – L'oposicion sistematica entre cadres circonstancials de l'enonciacion (espacials o temporals) *non marcat* e *marcat* (o *non pròche* e *pròche*). Aquela oposicion benlèu es encara mai neta en occitan que non pas en catalan (ponch n°14 de Ronjat). Dos cadres que cadun regisson lors adjectius demonstratius, lor adverbis de luòc e lor temps verbal del passat (veire annexe p.65).

Del même biais l'oposicion sistematica entre doas formas del subjontiu, present e imperfach, que s'endevenon amb lo temps present o passat del verb indicatiu que los introdutz. Aquela oposicion es pas ni residuala ni marcada estilisticament coma o es en francés.

cal que plòuga ~ caldriá que plouguèsse

OR6 – Mai d'una locucion e recors morfosintactic pròprios a tot l'occitan e al catalan coma *tornar* + verb, o l'existéncia d'un verb *semblar* transitiu que li correspondon de viraduras mai complèxas en francés : *un omenàs que semblava un armari ; de pastècas, mossurs, que semblavan de maravelhas ; lo bufet semblava qu'anava tombar ; fòrça bèstias semblavan que venián de manadas pron escartadas* (d'Arbaud).

OR7 – Un funcionament dels adjectius possessius different de lo del francés e que sembla lo de las lengas romanas del sud : *es tieu aquò ; pausatz çò vòstre aquí ; una*

encara i es ? ; déjà la li aviá donada.

14 Veire tanben Alibert (1976) p.340-341

15 Alibert (1976) p.279

cosina mieuna ; leis uus son sieus ; çò de neste e la possibilitat d'un article neutre çò-aquò¹⁶ dins çò mèmes, çò d'autre, çò sol, aquò primièr, aquò gròs...

OR8 – L'abséncia d'article dins de cases qu'i a : a las indicacions de quantitat coma *vos a faugut mièja ora*, davant de noms de luòcs que i a e d'unas viraduras : *totes tres, eles tres*.

OR9 – L'usatge expressiu o utilitari, liure e non fossilizat, d'un molon de sufíxes, o de la composicion, per formar de derivats novèls (ponch n°15 de Ronjat)¹⁷. *Fenestron, fenestròt, jogairòt, gendarmèu, omenàs, un cachamorre, cappelat...*

OR10 – L'emplec polivalent de *que*, conjoncion de coordenacion, coma dins maissas lengas romanas, que genèra de subordenadas o de circonstacialas de tota mena. *Que* equival a de pronoms relatius o locucions relativas o de coordenacion que se tornan de costuma de mai d'un biais en francés (« car, puisque, dont, où, si bien que, pour lequel, auxquels... »).

cada matin que te lèvas ; dau temps que disi ; per la sason que sèm ; l'aiga que s'i promena de canards ; aviatz una tèrra que ne tiràvetz pas que de bauca ; Misè Sépia, que son òme vend de carbon ; aquel collèga que ne disiás tant de ben ; un clapier de pèiras qu'auriatz dich una còla

*son sofle fèr, que sensa, podriáu pas viure
davant una mata, qu'a son pè, la tèrra, en dessús, s'èra gratada
es de relicles aquò que, davant, i podriáu pas perjurar
un revolum de monde, qu'au mitan, i caminava Amanon
paure Mogar, qu'emb eu ai passat mei jorns d'esclavituda (d'Arbaud)
i a de monde que tot es planièr per eles
aquela dròlla que te passejavas amb ela¹⁸
la causa que s'i pòt pas acostumar
lo bolangier que sèm passats davant sa botiga (Feuillet, 1983)*

assetatz-vos, que siáu pressat ; i a ben quicòm que lo chen rena (provèrbi)

Dins las subordenadas que las introdutz lo pronom relatiu *que*, l'antecedent d'aqueste se repetís sovent amb un pronom clitic : *un ostau que per lo vendre aurem de dificultats*. D'unas subordenadas las tornariá en francés un participi passat passiu : *aquellas femnas que los paures las devàrian ; un òme que son interès personau totjorn lo domina.*

OR11 – La tendéncia d'antepausar los pronoms clitics dins los sintagmas verbals que comprenon de combinasons de mai d'un vèrb : *se pòt sosténir sus l'aiga ; se vòu faire monja ; zo posquèt pas dire ; que'u ne vau cantar quate de las peludas*

16 Veire per exemple per l'occitan lengadocian Alibert (1976) p.267

17 Alibert (1976) p.355-398 per l'occitan lengadocian

18 Notem en passant que se pòt, en catalan ren que e non pas en occitan, far referir lo pronom *hi* a un antecedent sintagma preposicional que l'introdutz la prep. *amb* : *aquesta noia que t'hi passejaves, d'ajustar a la lista dels trachs distintius del catalan al respècte de l'occitan* (veire p.13).

2.1.2 Al nivèl fonetic e morfologic

Quauquas especificitats non-exaustivas del grop occitano-roman :

OR12 – D'un biais general, una fonetica conservatritz al respècte de la de las lengas del grop nòrd gallo-roman (ponchs n°1, 2, 7, 8, 9 de Ronjat), mas que presenta la casuda de las vocalas atònas finalas del latin a part de -A finala atòna. Aquela evolucion mena de lingüistas a observar qu'existís un gabarit sillabic fonologic pròpri de l'occitano-roman¹⁹. Fonetica conservatritz tanben al respècte del nòrd gallo-roman de pel resultat globalament regular de las evolucions de las oclusivas sordas intervocalicas latinas en oclusivas sonòras, comun al catalan, a l'espanhòl o al portugués (*riba, ceba, seda, ròda, jogar, segur*).

OR13 – Ua abséncia de diftongason dicha « romana » de las vocalas Ě e Ō del latin tardi, çò qu'es lo cas tanben pel portugués e lo sard. Preséncia en revenge d'una diftongason, dicha condicionada, d'aquelas quitas vocalas en se trobant davant una palatala romana, aquí a ont al revèrs aquestas autres lengas an refusat de diftongar (ponch n°4 de Ronjat). L'occitan a diftongat aquellas vocalas tanben davant una velara :

latin	occitan	catalan	sard	portugués	espanhòl	italian	francés
P <small>OT</small> TIT	pòt	pot	podet	pode	puede	può	peut
N <small>OV</small> US	nòu	nou	nóbu	novo	nuevo	novo	neuf (adj.)
D <small>EC</small> EM	dètz	deu	dèche	dez	diez	dieci	dix
P <small>ED</small> EM	pè	peu	pè	pé	pie	piede	pied
N <small>OCT</small> EM	nueit, -ch	nit	nòte	noite	noche	notte	nuit
M <small>EDI</small> U	mièg	mig	mésu	meio	medio	mezzo	mi
ÓC(U)LU	uelh	ull	óciu	olho	ojo	occhio	œil

OR14 – Vocalizacion en [w] de -V- vengut final, de V e de B dels grops B'R, V'R, B'T, V'T e B'L. De resultats coma *beure, deure, viure, taula* son pro carateristics de l'occitano-roman.

NOVVEM > nòu [nɔw] (fr. neuf) ; RIVVUS > riu ; NIVVIS > neu, nèu ; CLAVE > clau.

DEBÈRE, DÈBET, DÈBITUM > deure, deu, deute

BIBÈRE, BIBIT > beure, beu

*GAB(A)TA > gauta, jauta

TAB(U)LA > taula PARAB(O)LA > paraula ĚB(U)LU > èule

VIVVÈRE, VIVVIT > viure, viu

OR15 – L'existéncia d'una morfologia verbala pro ben omogenèa e particulara a l'occitan e al catalan. S'i tròba d'un biais unifòrme a l'imperfach los radicals *an-* pel verb anar e *èr-* pel verb èstre. E mai s'i tròba l'insersion tipica d'un infix /-g-/ als paradigmas

19 Mas que s'es desenvolopat d'un biais autonòm en occitan e que per exemple seriá correlat a l'abondi de diftongs (*suau, uèi, viurai, ieu, mièi, bueu, raubaire...*), veire Lieutard (2021) e Lieutard (2007)

verbals dels verbs del grop tres a de temps que i a (ponch n°12 de Ronjat)²⁰ :

agut, aguí, auguri, augut, cregut, rigut, a faugut, en veguent, que vauge, aucigó, conéguer, conoguda, avingut, morigón, en moriguent, saupeguent, sapiguent, plagut, viugut, vegut, vengueriam, vengom, meteguère, que volguèsse, siguèron, fuguèten, que sigui, que singui, que siegue...

Als temps del passat, franc dels paradigmas de vocala tematica de l'occitan gascon (trach essencial del gascon mas que lo coneisson pas totes sos parlars), la morfologia presenta pas gaire de variacion (exemples en grafia francesa):

*i avió (i avié)
veniò (venié) – venguè(t) – venguèron – que venguèsse
beviò (bevié) – beguè(t) – beguèron – que beguèsse
disiò (disié) – diguè(t) ; fasiò (fasié) – saguè(t)
preniò (prenié) prenguè(t) ; vouliò (voulié) – vouguè(t)
bastiguè(t) / que bastiguèsse
vouliò (voulié) que parlèsse
i èro, i anavo, bramavo e tournavo ; veniò, disiò e metiò*

S'acceptam de variacions foneticas superficialas (betacisme, timbre de la vocala finala de las desinenças verbalas), un enonciat coma "venguèron e beguèron" es possible en cadun dels sièis dialèctes de l'occitan²¹, e a pauc de causas pròche en catalan (*vingueren i begueren*).

Del mème biais, dins l'espaci d'òc solament, e a l'excepcion del lemosin e d'una part de l'auvernhat e del gascon, un trach tan frequent coma la desinença de prumièira persona del preterit, en gascon únicament pels verbs en *-ar*, amb la forma :

{vocala /ɛ/+/-r/+/-vocala de P1/ (/i/~/e/~/u/)}

constituís una non-variacion sus d'airas importantas :

- *me trompèri e tombèri* (Marselha, Tolon, Bordèu, Marmande, Agen, Besièrs, Albi...)
- ~ *me trompère e tombère* (Bargeirac, Arle, Avinhon, Orlhac, Montpelhièr...)
- ~ *me trompèro e tombèro* (vivaro-aupenc).

Lo temps verbal preterit a tanben desenvolopat una valor dicha de desvelament que sembla pro tipica de l'occitan : *quand arribèri la ròda foguèt crebada*

Maiisses aspèctes de la morfosintaxi occitana vàrian pas gaire dins l'espaci coma, entre autres, la forma *me'n vau*, l'ajuston tipic d'un pronom complement neutre antepausat *çò* dins la forma *çò ditz* (fr. « dit-il / dit-elle »), la composicion del verb èstre amb el meteis : *son estadas...*

Notem tot passant que se pòdon desenvolopar en abondi de temps subrecompausats²².

20 Se pòt trobar tanben aquel infix /-g-/ , amb una distribucion plan mens completa, en d'unes parlars franceses coma lo peitavin.

21 E mai tanben en occitan gascon als parlars que mantendon <è> al preterit dels verbs del grop tres (Comenges, Coserans...)

22 Veire per exemple Alibert (1976) p.326-327

L'ensemble d'aquelas caracteristicas de la morfologia e de la sintaxi dels temps del passat (veire OR5 p.8) balhan a còp segur una unitat solida a l'ensemble occitan e d'un biais segondari a l'ensemble occitano-roman.

OR16 – Un fons abondós tant e mai de lexic elementar comun a aquelas doas lengas (ponch n°19 de Ronjat)²³ :

aiga (cat. *aigua*), *anar, agradar, trobar, plòu~plau, beure, viure, ara, encara, perqué, taula, negre, diluns dimars dimèrcres dijous divendres dissabte dimenje, amb~damb~emb, estiu, civada, quin (quanhe~quente~qun...), quant, tan* (fr. si), *amont, avau* (cat. *amunt avall*), *gaire, pro, tanben, tanpauc* (cat. *també, tampoc*), *ase, cadiera (cha-), òli, un mas, la toalha, escupir, dalhar, peis, clòt, crompar~comprar, ajudar, cramar, cementèri, esquena~esquina, nebot, fònt~hont, campana, ola, créisser, esteva, agulhada, esclòp, la sèrp, perruquier, badalhar, vedèla, farigola, ceba, la pòst, relòtge, aranha, miralh, se miralhar, baldufa~baudufa~gaudufla, pastar, penjar, tremolar, polit²⁴, la paret, lo canton, armari, pinha, nòra, nòvi, pedaç~petaç, fanga, cleda, tastar, riba, embut~embotaire, codonhier, esp(l)andir, tròç, parpèla, prim, sanglot (-ut~òt), roncar, estauviar, mainada, paissiera, viu, charrar, aigardent, quelcom~quaucòm~quicòm, endacòm~ontocom, rai !²⁵...*

Fòrça mots de l'occitano-roman an un genre grammatical opausat a lo de lors equivalents franceses : *las lèbres, los afars~ahars, los òlis, las espigas, las penhas~penches...*

OR17 – Se pòt entrò emetre l'ipotèsi qu'existigan d'estructuras prosodicas pròpias de l'ensemble occitan e maissas pròpias del catalan (relacion amb los ponchs n°8, 9 de Ronjat). Convendriá d'estudiar pel menut las estructuras prosodicas tradicionals de l'occitan. D'òbras son entemenadas dins aquel sens dins l'*Atlàs interactiu de l'intonacion de l'occitan*, del lingüista Rafèu Sichel Bazin.

23 Lluís López del Castillo prepausa los tausses de lexic comun que sègon : 73,4% entre catalan e occitan, 41% entre catalan e francés, 14,2% entre occitan e espanyol. López del Castillo (1991) p.25.

24 *polit~ida* es un mot fòrça espandit en occitan e present en catalan de las illas Balears.

25 L'interjeccion *rai ! ~ encara rai ! ~ aquò rai ! ~ això rai !* es catalana, gascona e lengadociana.

2.1.3 La particularitat lingüistica de la lenga catalana

Aquò pausat, fòrça trachs diferencian ben lo catalan de l'occitan, dedins lo grop occitano-roman :

C1 – Lo catalan a palatalizat totes los /l/ inicials en [ʎ]²⁶ : *llengua, lletres, llarg, llebre...*

C2 – Lo catalan amudís los resultats de -D-, -CI- et -TI- intervocalics latins : *suar, oir, veí, espai, raó...* En revenge manten [z] resultat de -S- latin : *ase < ASINUS* (occitan : *susar~suar, ausir~auvir, vesin, espaci, rason, ase*).

C3 – Lo catalan a pas coneget la palatalizacion [u] > [y] al contrari de l'occitan. L'occitan dins aqueste cas a participat sol del pas [u] > [y] de las lengas romanas de substrat gallés (ponch n°3 de Ronjat).

C4 – Le catalan a fach passar a [w] los resultats de -D- intervocalic vengut final, de C^{+e,i} finals, de T^{+jod} e de -TIS desinença de la persona cinc :

latin	catalan	occitan
PĚDEM	peu	pè
CRĒDIT	creu	<i>crei, cretz</i>
CRŨCEM	crou, creu	<i>crotz</i>
PŪTĚUS	pou	<i>potz</i>
CANTĀTIS	cantau, canteu	<i>cantatz, chantatz</i>

C5 – Lo catalan a coneget l'evolucion palatala de la geminada latina -NN- > [n] : *canya, anyada* (vs. occitan : *cana, annada*)

C6 – Lo catalan aguèt lèu reduch lo diftong latin AU : CAUSA > *cosa* ; PAUPER- > *pobre* ; CAULIS > *col*

C7 – Del même biais se son reduchs en [i] e [u] los diftongs o triftongs resultats de Ō e Ě del latin tardiu. Una reduccion comparabla a poscut arribar dins d'unas varietats occitanas, mai que mai pels resultats de Ō que non pas de Ě, mas d'un biais global las doas lengas s'opausan sus aqueste ponch.

NŎCT- > *nit* ; ŌC(U)LU > *ull* ; FŎLIA > *fulla* ; ŌCT- > *vuit* ; LĔCT- > *llit* ; MĔDI- > *mig* ; PĔCT- > *pit* ; SĔX > *sis*

C8 – Le catalan a pas coneget ges de diftongason de Ō davant velara :

26 Una marcha fina de transicion presenta aquesta palatalizacion tanben en lengadocian meridional pirenenc oriental.

latin	occitan	catalan
FÖCU	fuòc, huec	foc
DĚU	dieu (> [diw])	déu

C9 – Le catalan a barrat en [e] lo resultat de Ě (a part davant [rr] o [r]+cons.) e lo de la reduccion del diftong roman [aj] :

ĚRAT > [e]ra
 FĚSTA > f[e]sta
 FACTA > f[e]ta
 MAGIS > m[e]s

Dins quauquas unas de sas varietats centralas lo catalan a dubèrt en [ɛ] lo /e/ tirat de Ě/Í latin, qui en occitan a donné [e] (ou autre variante de voyelle fermée). que en occitan a donat [e] (o autra varianta de vocala estrecha). Tanben i a en catalan una oposicion barrada-dubèrta /e/~/ɛ/ de distribucion invèrsa de la qu'avèm en occitan (de per mai d'una realization) :

latin	francés	occitan	catalan
PĚLU	poil	p[e]l	p[ɛ]l
PĚLLE	peau	p[ɛ]l	p[e]ll
PĚRA	poire	p[e]ra	p[ɛ]ra
PĚTRA	pierre	p[ɛ]ira	p[e]dra

C10 – Lo catalan mantien pro ben plan los proparoxitons al contrari de l'occitan (ponch n°10 de Ronjat)

C11 – Lo catalan presenta un lexic elementari desconegut en occitan :

cabells, tenir, llarg, tarda, aqueix, massa, esmorzar, rentar, fadri, aixecar, nét, tia, quedar, aviat, prompte, bonic, pardal, mantega, arrel, taronge, garrofa, lledoner, mussol, guineu, gandul, síndria, cèc/ciego, calaix, baixar, columb, esbarzer...

Lo catalan ten pas la plaça d'una varietat entre las otras dins lo grop occitano-roman. S'agís d'una lenga autra dins aquel grop, que s'opausa a l'ensemble de l'occitan.

Explican de còps que se se ten lo catalan per lenga a part dins l'occitano-roman, i cal téner lo gascon per lenga a part tanben. La fonetica consonantica istorica es l'argument principal qu'acompanha aquela afirmacion. Los parlars latins qu'èran per venir l'occitan gascon acampavan entre l'aut atge mejan força singularitats foneticas. Mas de tota lor istòria aquestes son demorats « brancats » al domeni nòrd de l'occitano-roman de manièira intrinsèca e activa. L'occitan gascon es ara una forma particulara de l'occitan mai marcada que las autres, singulara mas pas excepcionala. Coma o veirem, son los meteisses criteris lingüistics que justifican de far participar lo gascon d'un ensemble mai gròs d'òc, que los qu'o justifican per quin autre dialècte occitan que siá.

Al contrari, los parlars qu'èran per venir lo catalan semblan qu'al començament avián pas ren de gaire singular, mas aquel pichon grop dialectal a cambiat puèi en copadura continua al respècte de l'ensemble de l'occitan. La marcha dialectala de transicion de mila nuanças entre occitan gascon e occitan lengadocian o lemosin demòra difusa en comparança amb la frontièira lingüistica que separa occitan e catalan, que non se mesclan de bon que dins la pichona aira del Capcir. Se tenèm compte de l'ensemble de las caracteristicas dels parlars, los aspèctes lexicals, de fonetica vocalica, de prosodia e de variacion intèrna als dialèctes, lo catalan se destaca mai radicalament que non pas l'occitan gascon del restant de l'occitano-roman.

3- La particularitat lingüistica de l'occitan

Avèm ensenhat quauques trachs qu'identifigan netament la lenga catalana dins lo grop occitano-roman. Vejam ara quines trachs fonetics e lexicals permeton de conéisser una lenga occitana autonòma.

3.1 *Las donadas dels atlasses lingüistics*

Nos servirem de las donadas acampadas dins l'*Atlas Linguistique de la France* (ALF), los atlasses lingüistics regionals franceses²⁷, l'*Atlas Lingüistic del Domini Català* (ALDC) e l'*Atlas Linguistique de l'Italie et de la Suisse du sud* (AIS). Aqueles atlasses lingüistics se pòdon consultar en linha. Lor donadas permeton d'aver un apròchi global a la realitat dialectala de las lengas romanas per nòstre airal. Los atlasses lingüistics demòran, de fach, la sola informacion a posita per descriure a granda escala los espacis lingüistics. De còps l'ALF sembla que presenta d'errors manifèstas sus quauquas entradas, mas d'un biais general l'informacion qu'enregistra es de fisar. Pasmens lo malhum dels ponchs d'enquista dels atlasses lingüistics es pas semenat pro espés per faire aparéisser força trachs micro-dialectals. Per descriure coma se deu la finesa e la riquesa de la variacion dins nòstra lenga, encara gaire coneiguda, farián besonh d'atlasses qu'enquistessón l'integralitat de las comunas, amb mai d'un informator per ponch d'enquista.

3.1.1 Lo lexic

De fachs lexicals permeton de legir d'un biais linde una lenga. Donarem sèt cartas que tractaràn de sèt mots caracteristics. Donam en annexe tanben tres cartas de mai (p.66).

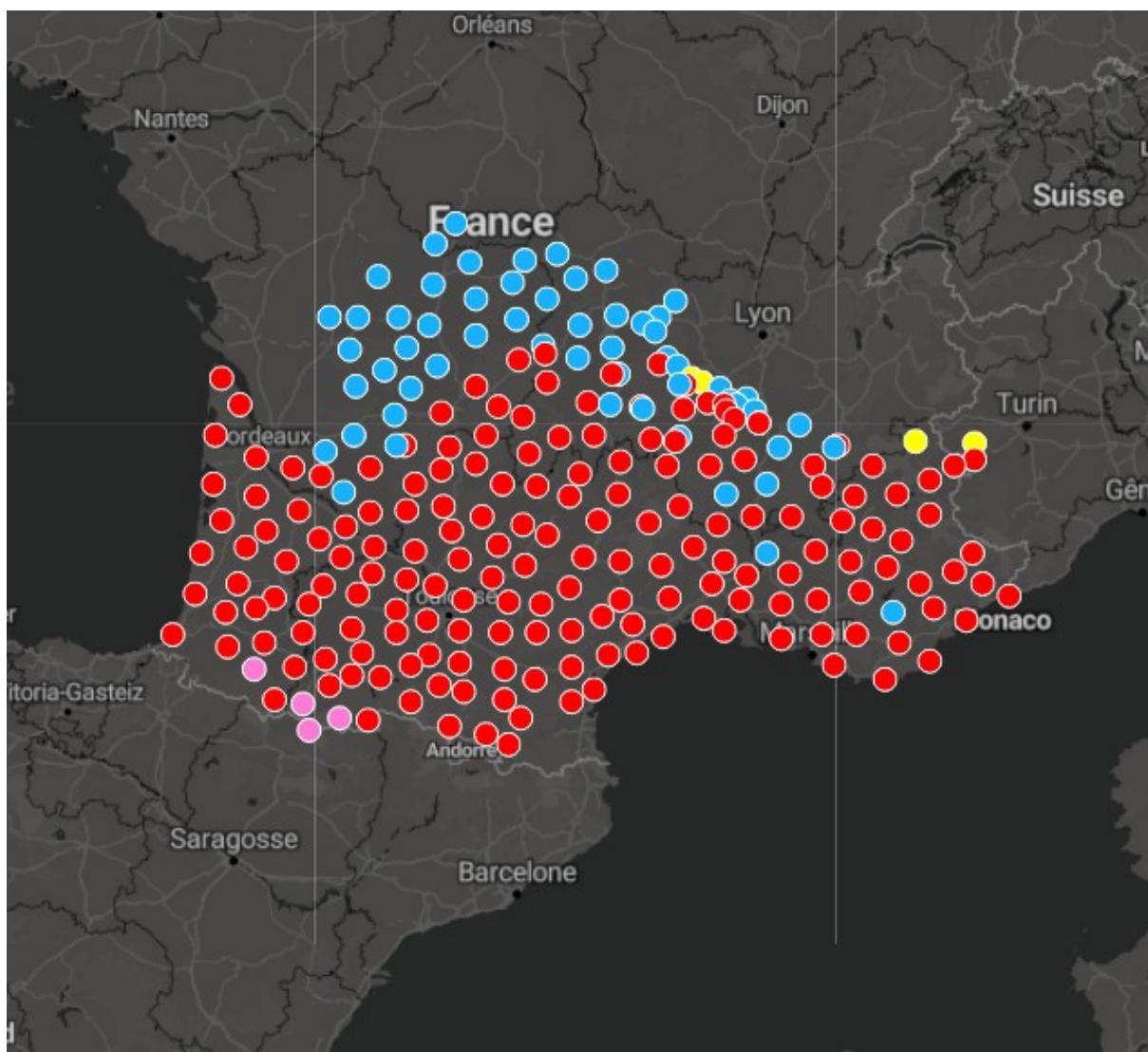
²⁷ Per una presentacion d'aquestes veire Brun-Trygaud (2016)

Aquò (fr. « ça, cela »)

L'occitan es la lenga que s'i emplega *aquò* pronom demonstratiu indefinit. Equivalent de francés « ça, cela », anglés « that », catalan « això, açò », aragonés « isto, asó ». Aquel mot presenta una varianta nòrd occitana amb aferèsi iniciala *quò* e quauquas variantas perifericas (formas diferentas *aquerò*, *açò*, e contacte amb arpitan : *iquò*²⁸).

Carta 1 : reparticion de *aquò*
d'après ALF188, ALF189, ALF505, ALLy

roge : **aquò**
blau : **quò**
jaune : **iquò**
ròse : **aquerò**

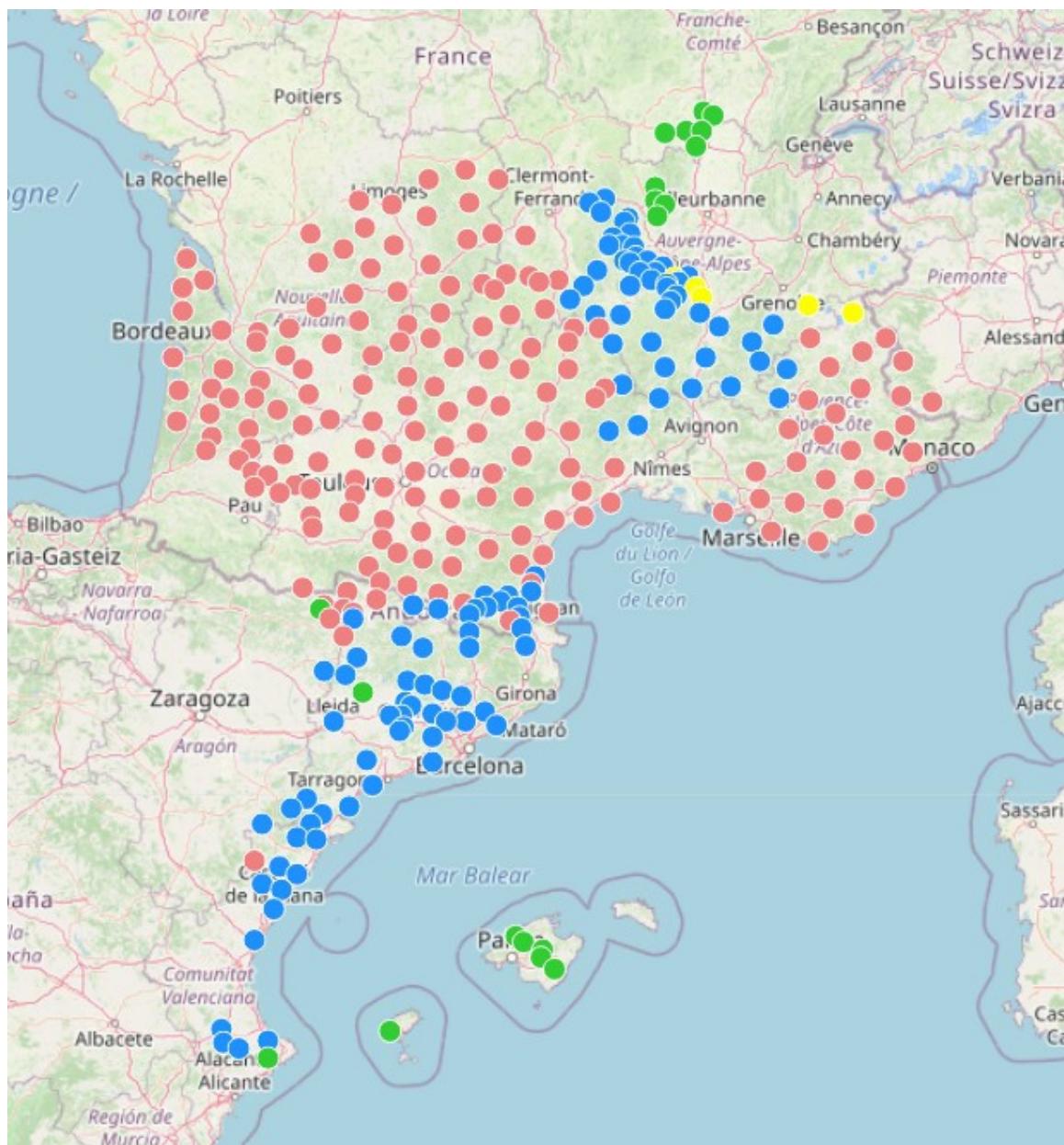
28 De parlars de transicion amb l'arpitan pòdon aver entrò la forma arpitana *iquòn*. Rensemham pas aquela forma aici e ensenham mas que los ponchs que donan *iquò*.

Degun (fr. « [aucune] personne »)

L'occitan es la lenga que ditz *degun* (variantas *degú(s)*, *digú(s)*, *digun*) per dire « pas cap de persona », ang. « nobody », esp. « nadie », it. « nessuno ».

Carta 2 : reparticion dels tipes *degun*, *dengun* et *negun*
d'après ALF1665, ALDC, AIS, atlasses regionals

roge : **degun** (e variantas *di-*, *-ús*, *-ú*)
blau : **dengun** (e pariéiras variantas)
verd : **negun** (e pariéiras variantas)²⁹
jaune : **nengun** (var. *lengun*) en zòna d'òc³⁰

29 Son pas estadas notadas sus la carta las formas arpitanas generalas sens traça de /-g-/ tipe *nion*, *gnon*

30 Son pas estats notats los equivalents catalans a l'occitan *nengun*, valent a dire los tipes *ningú*, que son generals e estàndards en catalan. Los voides en zòna catalana corresponden a *ningú*.

Las autres lengas romanas coneisson pas aquela forma amb desnasalizacion de l'iniciala (/n-/ es vengut /d-/) e abséncia de nasala en còda davant la velara (*de_gun*). Las lengas vesinas pòdon conéisser pasmens de formas pro semblantas. Lo catalan, sustot, a sovent *dingú(s)*, *dengú(s)* e *nigú*, e, encara que d'un biais fòrça ponctual, *digu*. Las varietats de transicion catalano-aragonesas de la Ribagòrça coneisson tanben *digu*, sique benlèu coma una evolucion conjoncha a l'occitan per tal de lor proximitat geografica.

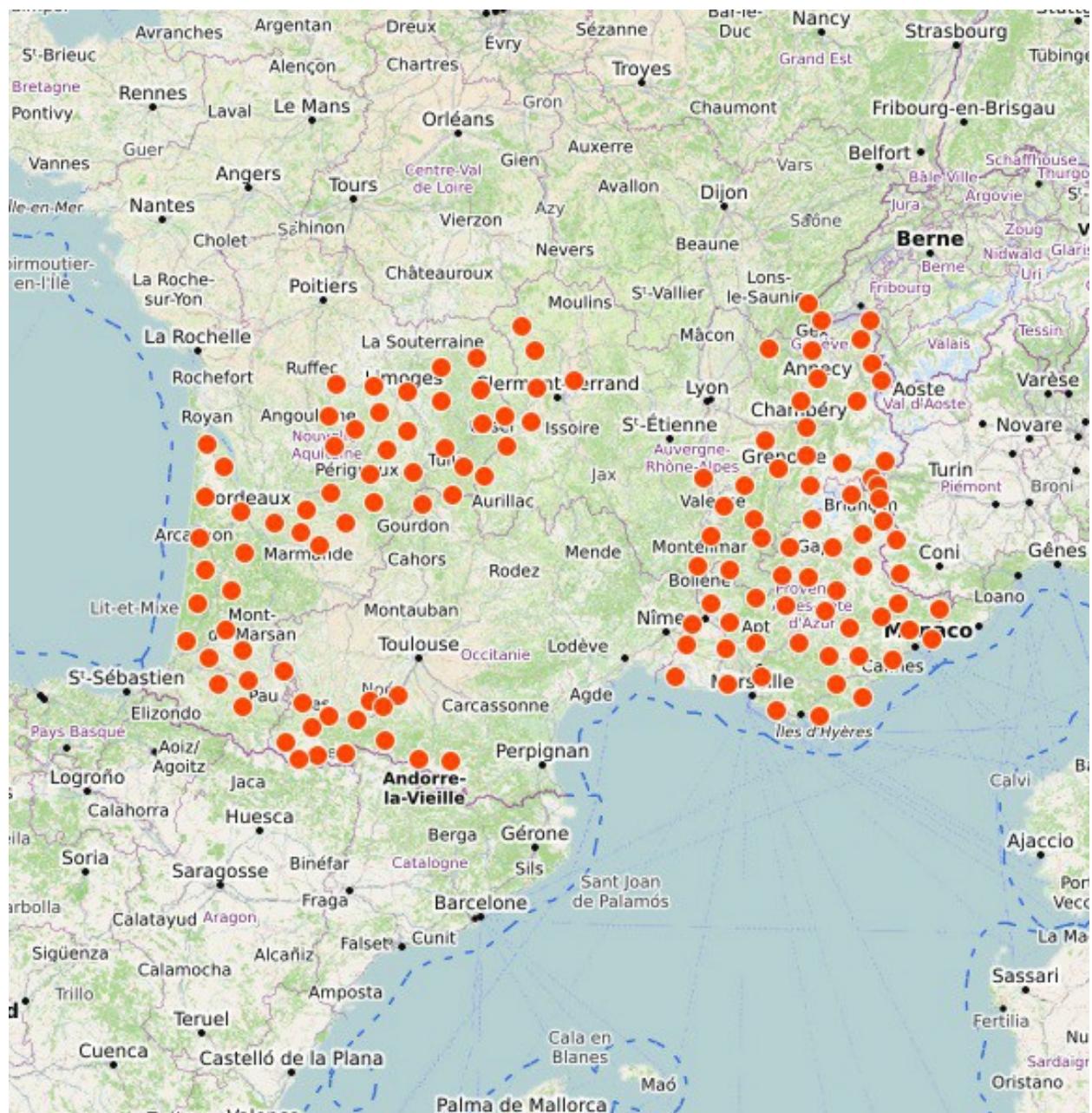
A l'entorn de la valada del Ròse occitana se tròba una forma de la mena de *dengun*, *dingun* coma en Catalonha. L'occitan nòrd auvernhat central a *n'arma* (tirat de *pas una arma*). Lo restant de l'auvernhat presenta *dengun* a l'est e *degun* a l'oèst. D'airals sud oèst de Gasconha e de Provença an de derivats de RES amb lo sens de « pas ren » = « pas cap de persona ». D'unes parlars del Creissent o isolats an *persona* [par'sun(o)] parallèl al francés.

Ajustem que lo mot « degun » a passat de manièira emblematica al francitan e a l'argòt francés de pel francés regional marselhés, e uèi s'emplega correntament (pron. [de'gø̃]). Per exemple se'n trobarà un emplec (« y a degun dans l'rétro ») dins la cançon *Loin du Ghetto* del rapaire Jul, amb unes 16 milions d'estreams sus una plataforma de video.

Quauquarren (fr. « quelque chose »)

L'occitan es la lenga qu'emplega lo mot *quauquarren*, pronom indefinit, fr. « quelque chose », ang. « something », esp. « algo », it. « qualcosa ».

Carte 3 : reparticion de *quauquarren* en occitan e de *cárque-ren* en arpitan
d'après ALF1116, AIS, atlasses regionals

S'articula o non la nasala finala /-n/ segon la fonologia dels parlars. En occitan gascon o vivaro-aupenc d'unas parlars la pronóncian e d'autres l'amudisson [kawka'rreŋ / kawka'rre]. Llo [l] en còda intèrna se vocaliza pas segon la fonetica de d'unas parlars vivaro-aupencs o lengadocians³¹ que an *qualquarren* [karka'rreŋ / kalka'rre]. Arriba en auvernhat septentrional que l'accent tonic mude de plaça a l'abans darrièira sillaba [ko'kaʁ̥].

L'occitan parteja aquel mot amb lo francoprovençal. Las formas arpitanas de la mena de *cârque-ren* [koka'rẽ / koke'rẽ / ka'krã]... an una espandida bèla per las autas valadas aupencas. Las avèm notadas a la carta çai-sus amb la mèma color que las formas occitanas.

Existisson segur d'autres mots occitans per aquel pronom indefinit :

- Lo vivaro-aupenc septentrional occidental a *quaquaviaa*.
- Una pichona zòna en occitan gascon a l'entorn de Baiona a *quaucausa*.
- I a, per una enòrma aira centrala (daissada voida sus la carta), una forma de la mena de *quicòm*, *quaucoum*, *quincòm*... Es una creacion autoctòna compausada amb lo pronom *òm* < HÓMO, que l'occitan parteja aqueste còp amb lo catalan *quelcom*. Aquela forma es parallèla a la forma *endacòm* « en quauque endrech » (fr. *quelque part* ang. *somewhere*). La forma *quicòm* — e dins una mendra mesura, *endacòm* — constituís tanben un autre factor d'unitat de la lenga per una aira centrala transdialectala que s'espandís de la Limanha als Pirenèus e de la Cevena a las Landas.

Aquela sinonimia, se s'accèpta d'o nommar aital, es pro banala. Lo francés, per exemple, a tanben dos sinonims per dire *quaquarren*, que son eles marcats al nivèl diastratic, « un truc ~ quelque chose » :

« T'as pas un truc à boire ? »
« Vous auriez quelque chose à boire ? »

Las doas màgers formas occitanas, *quaquarren* ~ *quicòm* son elas marcadas al nivèl diatopic en occitan coma testimònisi de varietats geograficas differentas.

³¹ Lengadocien septentrional de Dordonha riba drecha, e lengadocien meridional pirenenc occidental

Lèu (fr. « bientôt, tôt, vite ») – Benlèu (fr. « peut-être »)

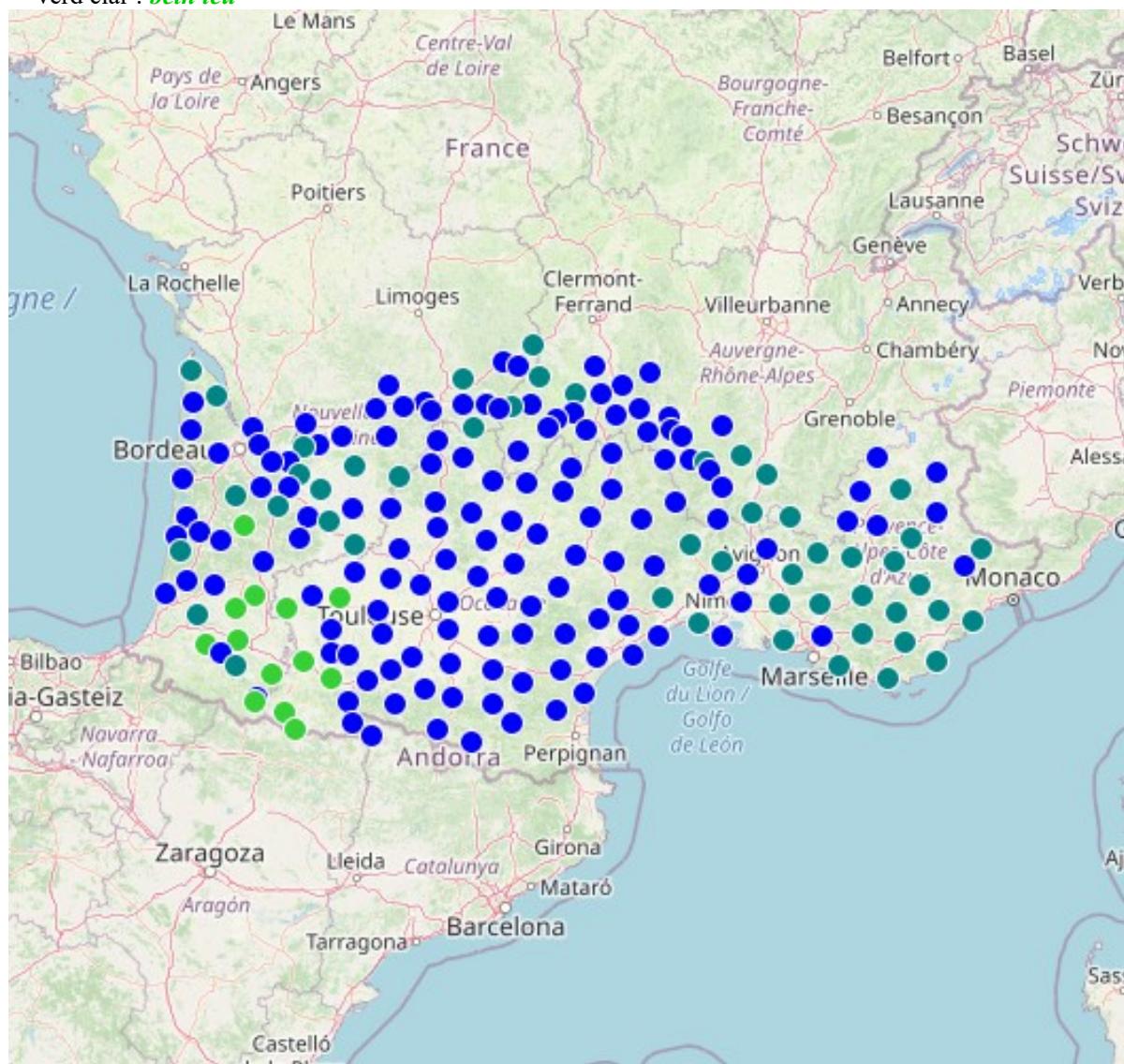
L'occitan es la lenga qu'emplega l'advèrbi *lèu*. Aquel mot resultat de latin LĒVIS significa « de bona ora, dins gaire de temps, dins d'abòrd », o « viste, rapidament » (fr. « tôt, bientôt, vite », ang. « early, soon, quickly », esp. « pronto, rápido », cat. « prest, aviat, prompte, ràpid »). Dins d'airas qu'i a s'emplega afortit per un autre advèrbi que lo precedís : *ben lèu*, *bièn lèu* (bien empront al francés), gascon *bèth lèu*.

Carta 4 : reparticion de *lèu*
d'après ALF132, atlasses regionals

blau encre : *lèu*

verd-gris : *ben lèu*, *bièn lèu*

verd clar : *bèth lèu*

La part septentrionala del nòrd occitan sembla que coneis pas aquel mot. Mas l'advèrbi *benlèu* (« bensai, es possible, probablament ») i es plan atestat (veire pagina que sèc), e aiçò daissa supausar que s'i es estat emplegat l'advèrbi *lèu* sol. L'arpitan sembla qu'a coneugut tanben un advèrbi *lèf*< LĒVIS, mas aqueste es pas rensenhat als atlasses que s'i tròban d'autras formas per las nocions de « de bona ora, dins d'abòrd » o « viste ».

L'occitan presenta dins totas sas varietats l'advèrbi *benlèu* (fr. peut-être)

L'advèrbi *benlèu* (variantas foneticas : *bulèu*, *belòu*, *bilhèu*, *beliau*, *bliau*, *beleu*³²...) es un mot compausat ancian e tipic que vòl dire « es possible, pòt arribar, bensai ». Sembla qu'es plan pro mai espandit en nòrd occitan que non pas lo sol advèrbi *lèu* (« de bona ora, dins gaire, viste »).

Aquel mot subrepassa tanben las frontièras de l'espaci d'òc en dos endrechs : en catalan septentrional amb *belleu*, e en arpitan de Grenòble amb *beliau*. En aquesta varietat grenoblesa sembla qu'es un manlèu a l'occitan vesin.

Solament las donadas dels atlases (ALF, AIS) son parcellàrias o mancan per aquel mot pasmens fòrt elementari. En esperant d'enquèstas mai aprigondidas, demòra possible de prepausar una reparticion geografica probabla d'aquel mot occitan emblematic.

Notem tanben quauques advèrbis concurrents dins d'unies endrechs : *tanplan* [tam'pla] en lengadocian occidental mediterranèu, *çò'm par* [sam'pa] en gascon oriental, *mentuèst* dins l'Uesans occitan, o tanben *bensai* [be'saj] en provençal oriental que tend a remplaçar en plen *benlèu*, e que aquí *benlèu* sembla en revenge qu'i met un sens mai pròche de « probablement, saique ».

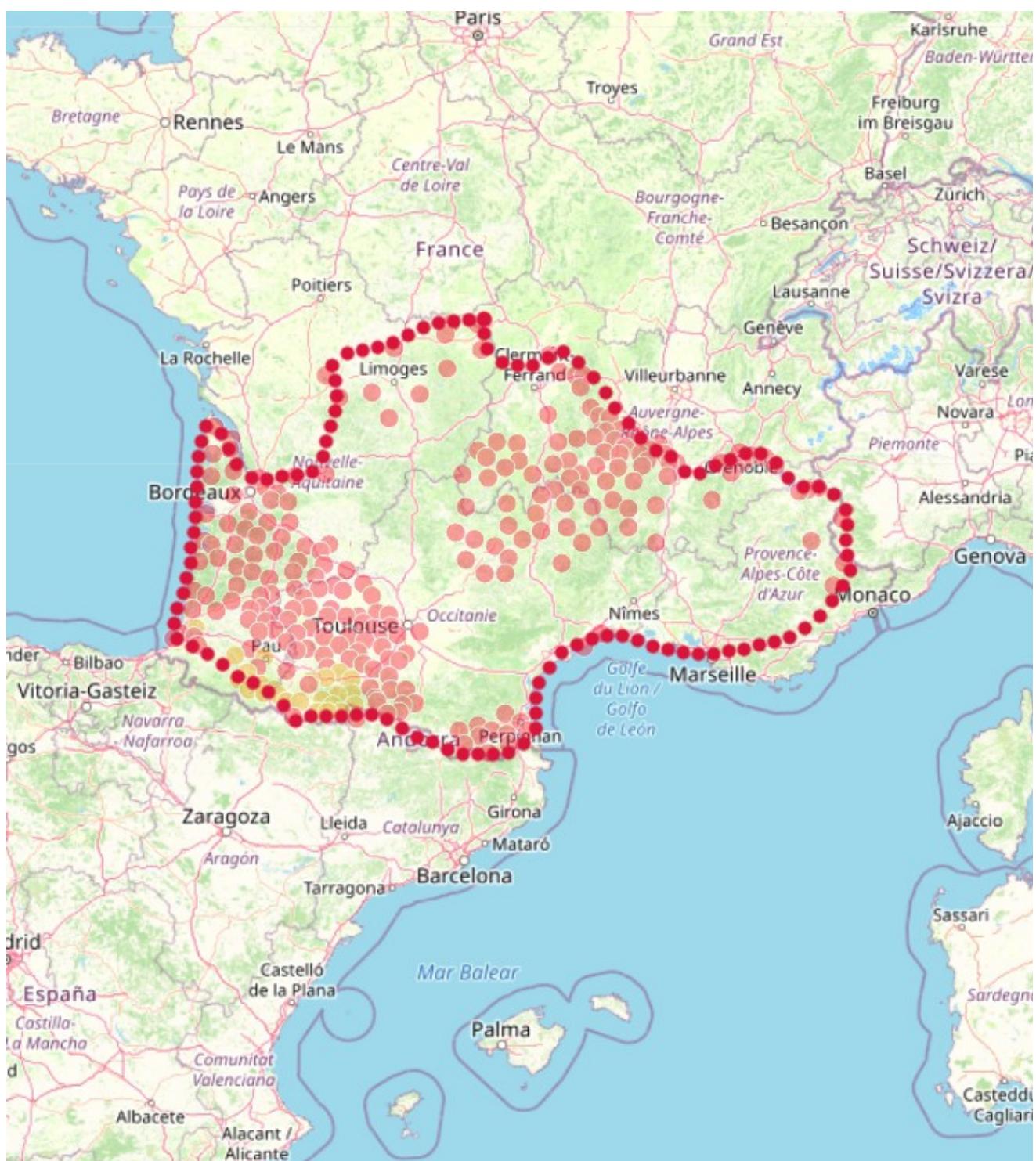
Carta que sèc realizada d'après :

- ALG, ALDC, atlases regionals ALLy, ALMC
- Mai d'una monografia disponiblas sus de micro-varietats an informat sièis ponchs d'atestacion sus la carta. Fòrça documents descriptius sus de parlars locals se pòdon trobar en linha, e mai de documentacion sonòra, que permeton d'atestar que s'usa d'aquel mot en tal o tal endrech.
- Las enquistas consultablas del projècte *Parlers du Croissant* que las a menadas Maximilien Guérin balhan de formes *benleu ben* / *bliau ben* entrò al còr del Creissent lingüistic, que contrastan amb las variantas d'oil de la mena de *peut-être*. Uèch ponchs de la carta son plaçats a partir d'aquelas donadas.
- Las collèctas del lingüista Rafèu Sichel Bazin per l'*Atlàs interactiu de l'intonacion de l'occitan* an documentat autres dos ponchs en Lemosin. Un enregistrament de mai de collectatge etnografic a Ecuras en Charenta occitana a permés d'i atestar *benleu*.

32 Lo /-n/ en còda intèrna de *benlèu* totjorn es mut. Cal pas confondre a l'escrich *benlèu* « bensai, probable » amb *ben lèu* « lèu, dins gaire »

Carta 5 : reparticion probabla de *benlèu* (fr. peut-être)

roge : atestacion de ***benlèu*** (var. *belèu*, *beliau*, *belhèu*, *belèu ben*)
jaune : varianta gascona pirenencsa ***dilhèu***

Le pays d'Adieusiatz

En occitan emplegam a quicòm pròche dins totes los dialèctes lo mot *adieu* per se saludar o se quitar d'un biais informal³³. Per saludar o comjadar un grop de personas, o una sola amb respècte, emplegam la forma *adieusiatz*, un mot fijat qu'a l'origina voliá dire « siaguetz a dieu »³⁴. Aquel mot, fòrça frequent, sembla que tot l'espaci d'òc lo coneis ben, amb quauquas variacions de realization segon la fonologia de cada aira (*adishat, adushà, adessias, adissias...*).

Tant i a qu'als sègles XVII e XVIII s'espandiguèt demest los letrats franceses, mai que mai, sembla, de per Malherbe, l'expression *le pays d'Adieusias*, per designar l'espaci d'òc. Saique aquel mot deviá èstre un dels primièrs que caliá qu'aprenguèsse o que coneguèsse quauque francofòn en viatge pel *Midi* occitanofòn :

[A prepaus de Malherbe a z-Ais] *Malherbe était impitoyable pour les provençalismes ; il traitait avec quelque hauteur ce qu'il appelait le pays d'Adieusias, et un jour qu'à la Cour on demandait s'il fallait dire dépensé ou dépendu : « Dépensé est français, dit-il ; mais pendu, dépendu et rependu sont excellents pour les Gascons. »* (1878)

Il y eut une grande contestation entre ceux qu'il appelloit du pais d'Adieusias, qui estoient tous ceux de delà la Loire, et ceux du pais de deçà qu'il appelloit du pais de Dieu vous conduise
(...) *ceux du pais d'Adieusias, d'où estoit Henry le grand ayant esté nourry en Béarn*
(Vida de Malherbe per Racan, 1863)

Le Païs d'adieuissias : La Linguadocca e la Guascogna.
(diccionari francés-italian, 1737)

Le pays d'Adioussias
(títol d'un poëma d'Esprit de Raimond sul comtat Venaissin, XVII°)

Mais il n'y a que presque qui soit bon, et pour "prèque" sans s, il ne se dit que par les gens du pais d'Adieusias, et d'aussi détestables parleurs que le seigneur du Clerat, qui est le supplice des oreilles. (Diccionari francés, 1706)

il [François Jacques d'Amboise, d'Albigés] parloit facilement et bien, en bons termes, hormis qu'il mesloit toujours quelque mot du pays d'Adiousias, dont il avoit bonne envie de se corriger. (Memòrias de Nicolas Goulas, XVII°)

33 Lo nòrd catalan a dirèctament manlevat aquela forma occitana [a'ðiw] (amb diftongason occitana de Ě latin), amb aquel sens de « bonjorn » inconegut en sud catalan.

34 En catalan se tròba la forma *adéusiau* equivalenta mas que se distingúi per la non-diftongason de Ě e l'evolucion caracteristica del -TIS final en [w].

E mai per la correspondéncia de Gui Patin (1601-1672), mètge francés :

(...) un jeune homme bien né qui s'en va prendre l'air en Provence et en Languedoc après avoir ici étudié en médecine. Il s'appelle M. Foreau, natif du Vendômois, il est sage et fort civil. J'ai été bien aise de lui donner et procurer votre connaissance, croyant fermement qu'il ira bien loin dans tout ce pays d'Adieusias (1655)

(...) sans ces examens rigoureux, Lyon, qui était une bonne et riche ville et la première de France après Paris, s'emplirait incontinent de charlatans qui viendraient s'y habituer des pays d'Adieusias, Guyenne, Languedoc, Provence, hominum genus ignarum, avarum, lucri appetentissimum, qui ne chercheraient ce poste que pour s'y habituer sans avoir envie d'y bien faire (1660)

aussi est-il [Lussaud, de Niort] d'une province [Peitau] qui n'est pas loin du pays d'Adieusias, où ils sont plus glorieux que savants et ne manquent pas de vanité ; ainsi serait-ce contre la raison et même contre le droit des gens, qu'un Poitevin presque Gascon voulût apprendre quelque chose d'un Picard qui est sorti de la garenne des sots. (1663)

J'apprends qu'il est du pays d'Adieusias, de Dauphiné ou de Provence (1670)

Niort en Bas-Poitou, voisine du Bourdelais qu'il [Gui Patin] appelle pays d'Adieusias. (~1800)³⁵

³⁵ Totes aqueles tèxtes son de consultar a la basa de donadas de la BNF <gallica.bnf.fr>

Las donadas dialectologicas (ALF1750-*adieu*, atlases regionals) tornar mai son tròp parcelàrias per dire de poder validar l'espandi real que ten aquel mot. Pasmens, parièriament coma pel mot *benlèu*, se'n pòt prepausar la reparticion probabla, en completant aquellas entradas amb d'autras donadas³⁶.

Carta 6 : reparticion probabla del mot *adieusiatz*

blau : *adieusiatz* (jos divèrsas realitzacions *adushà*, *adessiàs*, *adishatz...*)³⁷
 ròse : espandida del mot catalan *adéusiau* (var. *andéusiau*)

36 Localizacions de balhadas pel FEW, monografias e glossaris locals de disponibles en linha.

37 Son estats plaçats en Gasconha ren que las atestacions pus perifericas del mot *adieusiatz* tiradas de l'ALG, en estent lo mot fòrça ben documentat per l'ensemble de l'occitan gascon.

L'article definit masculin singular *lo* [lu]

Nòstra lenga presenta dins totas sas varietats l'article definit masculin singular *lo* (*lou* en grafia francesa e mistralenca), que totjorn se realitzava [lu] davant consonants. Aquel fach lexical es pas brica pròpri a l'occitan mas demòra un factor emblematic de son unitat³⁸. D'unas airas occitanas importantas coneisson d'autras formes coma *le* (Auvèrnha, region tolosana), *eth* (gascon pirenenc), *lo* realizat [ly] (parts de lemosin), *so* (provençal oriental).

Naturalament se troba aquel article definit [lu] dins d'autras lengas o varietats romanes : part de l'arpitan, varietat d'oïl de Franche-Comté, mai d'una varietat italiana e quauques endrechs del catalan.

Carta 7 : reparticion de [lu] article definit masculin singular
d'après ALF, AIS, ALDC, atlases regionals – Corsega non renseñat

38 Un sintagma coma *lou drolle parlo lou finés* (grafia francesa) se pòt tirar de cadun dels dialèctes occitans, amb quauquas leugièras variacions fonéticas (-ll- geminada o simpla, timbre de -e finala).

Autre lexic occitan comun

Se tròba, en mai dels mots que los avèm estudiats :

aquò (coma *aquò*, *tot aquò...*), **degun**, **quauquarren**, **lèu**, **benlèu**,
adieu, **adieusiatz**, article **lo**

E en mai del gròs del fons lexical occitano-roman (veire OR16 p.12), un fons de lexic elementari comun a totes, o a gaireben totes, las varietats occitanas. Aqueles mots partejats fan tanben l'unitat de la lenga ni per la variacion dialectala (ponch n°19 de Ronjat). La lista ne seriá longa mas vejatz-n'aicí quauques exemples :

mitan, **adobar**, **quèrre**, **pairòu**, **botar**, **topin**, **carriera** (*cha-*), **parier**,
dròlle, **sauma**, **ase**, **trauc**, **sarralha**, **causir** (*cha-*), **quora** (~*quòra*)³⁹,
nadar, **bolegar**, **semenar** (*sa-*), **barrar**, **seda**, **plaser**, **prima**⁴⁰, **glèisa**,
faure~haure~fabre, **serada**, **franchimand**, **lebraud**, **vòta**, **estremar**⁴¹,
arair(e), **davalar~davarar**, **lo** **culhier**, **virar**, **talhon**, **escondre**
(~rescondre~escóner), **estamaire**⁴², **raba**, **glèisa**, **bòria~bòrda**⁴³, **poton**,
calhau, **prusir**, **miugrana**, **nafra**, **aboriu~doriu**, **codena**, **ostau**⁴⁴, **peu**
~**piau~pel** (fr. « cheveu »), **bigòt~bigòs**, **parpalhon**...

Donam en annexe (p.66), coma cartas suplementàries, la reparticion dels mots pro emblematics **poton** (fr. « bisou »), **glèisa** (fr. « église ») et **ostau** (fr. « maison »).

I a tanben una sèria de mots occitans que los coneis pas tradicionalament l'ensemble de la lenga, mas que son tipics a l'un còp de mai d'un endrech pro escartat dins l'espaci. Aital : **totun** (aupenc e gascon, fr. « pourtant »), **destrau ~ destralon** (gascon, nòrd lengadocian e provençal, fr. « hâche »), **botelhar** (lengadocian agenés e montpelhierenc, fr. « grapiller »), **espiar** (lengadocian oriental e gascon, fr. « regarder »)...

Aquel fons comun lo caldrà alargar a la quantitat d'expressions idiomaticas e de locutions que las parteja caduna, o totjorn la màger partida de las varietats occitanas. I auriá besonh d'un estudi entièr per o presentar.

39 Basicament adjectiu interrogatiu, mas generalizat tanben coma conjoncion en gascon occidental septentrional e en provençal e aupenc orientals.

40 *prima* (fr. « printemps ») es atestat dins cada dialècte

41 (fr. « ranger, cacher, abriter »)

42 E autres tantes mots sufijats de *-aire*, *-aira* : *portaire*, *parlaire*, *sopaire*...

43 *Bòria* a pres lo sens a l'est del Ròse de « jaça arroïnada ». Es abondós en toponimia entre Baronias, Ventor, Lura e Mediterranèa jos las adaptacions graficas francesas *bory*, *borie*

44 *Cadena* cèrtas inconegut jos aquesta forma en vivaro-aupenc e *Ostau* inconegut en Lemosin. Veire annèxes per reparticion de *ostau*.

3.1.2 La fonetica istorica

L'actualizacion del diftong latin AU

Occitan : *causa~chausa, pausa, pau(b)re, pauc, aura, chaul~caulet, rauba, ausir~auve~auvo, ausar, taur(e), claus, gaug, lausa, alaus(et)a, auca~ aucha, trauc, sauma, maure, daurada, chausir, naua, frau...*

L'occitan se coneis pro lèu entre las lengas romanas limitròfas (puèi lèu del catalan) en refusant la barradura e la monoftongason del grop latin AU [aw]. Se pòt analisar aquel manten pel fach qu'existís en occitan un gabarit sillabic qu'a recebut sens pena lo diftong latin⁴⁵. Aquel diftong que la fonologia de l'occitan en formacion lo pren en carga a pas ges de rason per se redusir.

Una part importanta del nòrd occitan a tendéncia a i barrar la vocala /a/ sens per aquò neutralizar lo glide⁴⁶. Dins d'unes parlars del nòrd, la natura mono o plurisillabica del mot pòt condicionar una monoftongason de [aw]⁴⁷. Una franja de transicion nòrd e èst, qu'entre autre compren l'auvernhat septentrional e quauques parlars de las valadas italianas occitanas, presenta una monoftongason de totes los [aw] latins⁴⁸ coma en francés o en catalan (e aiçò correspondrà a un voide a la carta que sèc).

Las autres varietats o lengas romanas qu'an mantengut AU latin tonic jos forma de diftong son :

- lo roman (apareis pas sus la carta que sèc)
- de varietats del romansch que [aw] s'i sèrva totalament, e d'unas varietats de friolan
- de varietats italianas meridionalas e la lenga sarda (*pagu, trau*). Semblan de servar lo diftong pas que segon d'unas modalitats (per exemple pòdon presentar *cosa* o *povero* a costat de *tauro*)
- lo portugués (comprès gallician). La manten pas que de manièira residuala (apareis pas ni mai sus la carta que sèc)
- D'unas varietats d'oil perifericas : en Meuse, o per l'Illa de Jersey⁴⁹

Carta que sèc realizada d'après ALF 41-282-283-936-981-1007-1287 (*anesse, chou, choses, oie, pauvre, un peu, taureau*). Completada amb quauques ponchs dels atlasses regionals (*aucha, claure, paubre, rauba, chaul*) e AIS 985-1041-1149 (*poco, toro, oca*)

45 veire Lieutard (2021) — es tanben aquela estructura sillabica (Consonanta-Vocala-Consonanta^{sonanta}) que poiriá explicar l'autre trach fonetic istoric occitan caracteristic -TR->[j,r]

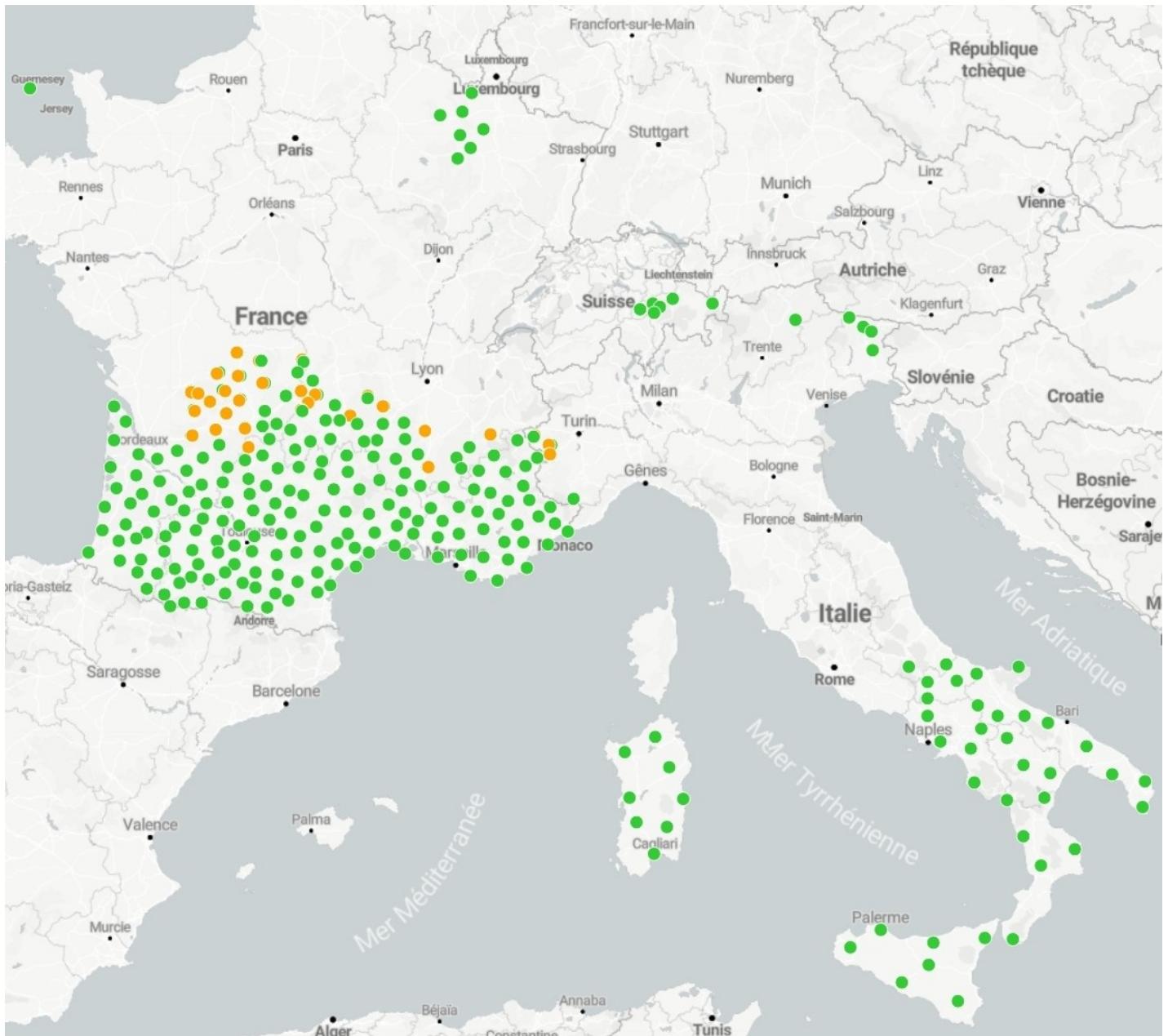
46 A l'atòn en revenge bravament de varietats occitanas barran o reduson lo diftong [aw], d'onte que provenga.

47 Mai que mai sembla lo mot *chausa* qu'es subjècte a la reduccio que non pas *chaul* o *paubre* per exemple. Benlèu per influéncia e frequéncia del francés *chose* ?

48 De còps sens aver reduch per aquò los [aw] romans segondaris venguts per exemple d'una vocalizacion dins [al]

49 Tant que s'agiga pas d'una diftongason segondària dels [o] après redusir los ancians diftongs.

Carta 8 : manten de AU latin dins la romània centrala

Legenda : en defòra de l'espaci occitan, los ponchs **verds** ensenhan que se mantien un biais o d'un autre lo diftong resultat de AU (manten que siá complet o barrat, que sa distribucion siá regulara o qu'arregarde pas que quauques mots). Cada ponch documentat es pas estat plaçat sus la carta pel sud italian e lo sard, mas ren que los que permeton de faire veire l'espandida de l'aira concernida.

Dins l'espaci occitan :

- **verd** : [aw] tonic resultat de latin AU
- **orange** : [ɔw] tonic resultat de latin AU
- co-existéncia de ponchs **verds** e **oranges** : co-preséncia de formas en [aw] e de las formas tonicas barradas [ɔw] / o monoftongadas [ɔ] (per exemple *chausa* ['tsɔzɔ] amb *paubre* ['pawbre])

L'evolucion dels gropes -TR-, -T'R-, -DR- et -D'R- en [j.r]

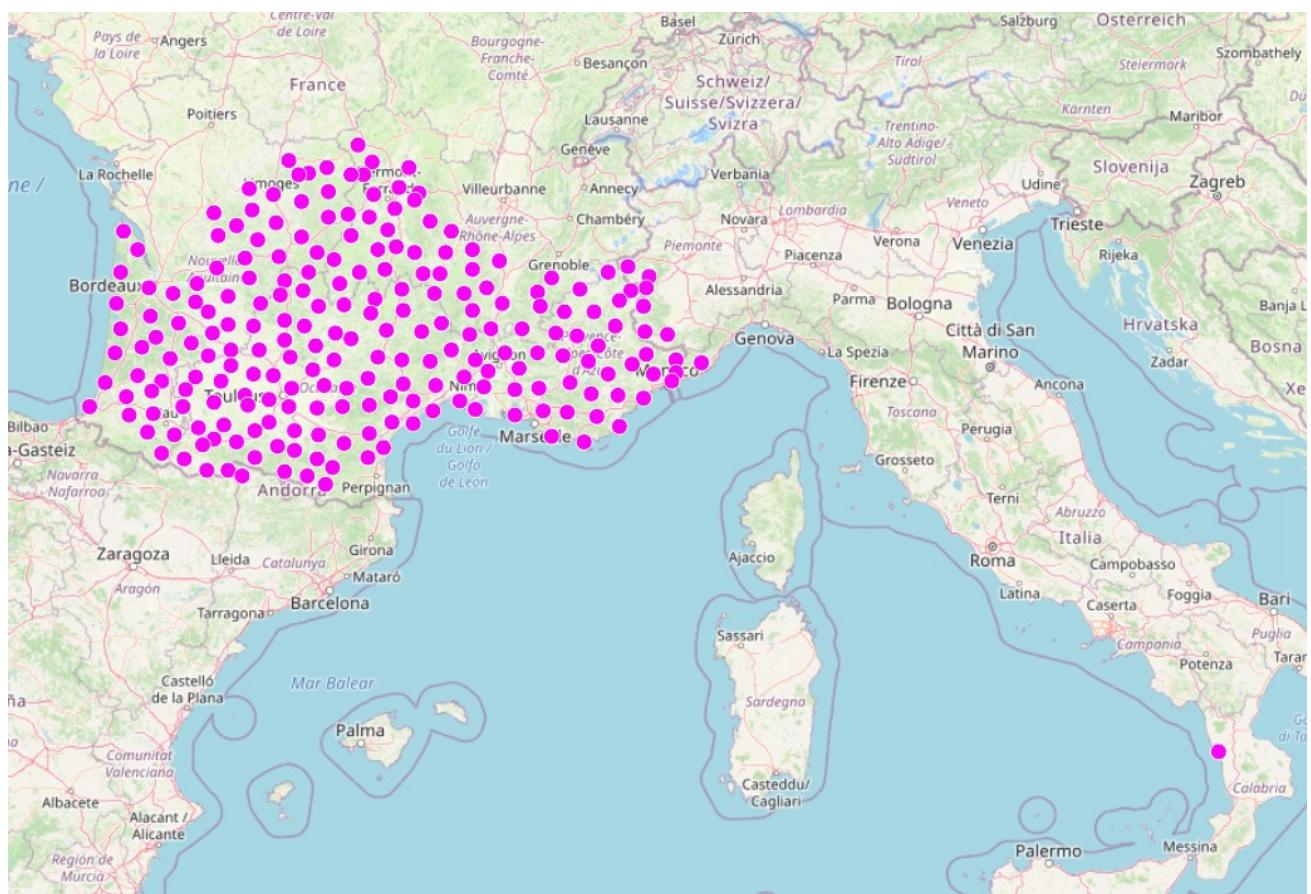
L'occitan presenta una evolucion originala [j.f] per aqueles gropes de consonantas latins dichs *muta cum liquida*. L'occlusiva iniciala latina foguèt tractada coma una còda sillabica e non pas coma una ataca.

De varietats liguras occidentals e lo Capcir limitròf (e percebut coma catalan) coneisson tanben aquela evolucion particulara.

Lo nòrd auvernhat a fach cambiar, d'un biais regular segon sa fonologia, lo diftong resultant [aj] en [we/we] dins de cases qu'i a⁵⁰. Una bèla part de l'occitan pòt barrar o redurre los diftongs resultants a l'atòn : *paire~pairin* ['pajre]~[pi'rɪŋ].

Carta 9 : [j.r] coma resultat de -TR- et -DR- dins las lengas romanas
 d'après ALF 974-1015-1410 (*parrain, pierres, je verrai*) ;
 AIS 5-35-1674 (*padre, padrino, pietre*),
 atlasses regionals per quauques ponchs de l'extrèm nòrd occitan

ròse : [j.r] resultat de TR, DR, T'R, D'R

50 Veire Ronjat (1930) §215 p.378-379

latin	occitan
PĚTRA	<i>pèira</i>
suffixe -ATŘR -ATŘRA	-aire / -aira : <i>dançaire, jogaire, marchaire...</i>
PATŘR, MATŘR, FRATŘR, PATRINU, MATRINA...	<i>pair(e), mair(e), frair(e), pairin, mairina</i> (gasc. <i>mairia</i>), e autres derivats : <i>pairastre...</i>
ARATRU	<i>arair(e)</i>
PĚTRU	<i>Pèir(e)</i>
VITRĚU	<i>veire</i> n.m.
LŮTRA	<i>loira</i>
VEDER-HABET	<i>veirà</i>
QUADRU	<i>caire</i> ⁵¹

51 Per maisses exemples o excepcions veire Ronjat (1932) p.220-22

Lo passatge [o]>[u]

Nòstra lenga es la lenga romana que pendent l'atge mejan, dins un « borrolament vocalic » ligat a l'evolucion [u]>[y] (ponch n°3 de Ronjat) a barrat en [u] los [o] tonics resultats de Ō et de Ū (ponch n°6 de Ronjat). Lo fenomèn s'es acompanyhat tanben, a las sillabas atònas, de la barradura en [u] de tot [oɔ] d'onte que provenga (ponch n°11 de Ronjat) :

- FLŌR- > [flur] ; DOLŌR- ; COLŌR- > [du'lur] [ku'lur]
- sufice -ONE : [mu'tu(ŋ)] ; [sa'bu(ŋ)] ; [bu'tu(ŋ)]
- barradura dels ancians [o] atòns : *p[u]rtar, f[u]rçar, ròda-r[u]dar, fòu-f[u]lia*

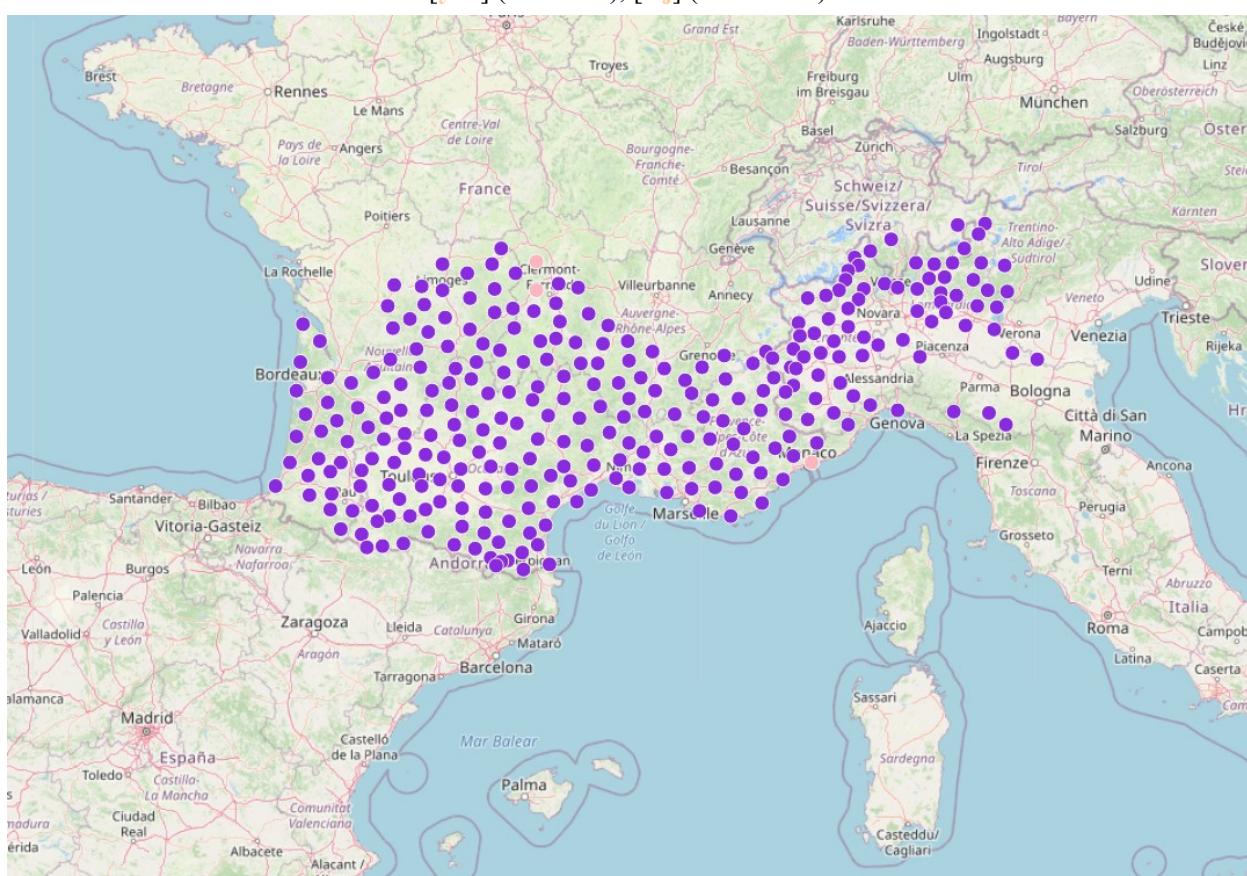
La lenga occitana es ligada de per aquò amb las varietats nòrd italianas que an, o totjorn en partida, la meteissa evolucion. Una part del nòrd catalan es estada emportada dins aquel cambi. De varietats nòrd gallo-romanas an conegut un cambi semblable dins d'unes cases mas non pas davant nasala. Ni per aquò aquò demòra un trach pròpri.

Las cartas que sègon balhan una vista de l'espandida d'aqueles fenomèns de barradura dels ancians [o].

Carta 10 : [u] dins lo sufice -ŌNE

violet : [u]⁵²

burèl : subrevolucions occitanas [y/ɔ] (nòrd auv.), [aŋ] (mentonasc)⁵³.

52 En nòrd italiano s'i pòt trobar una alternància morfològica de nombre per [o]/[u] dins l'evolucion del sufice -ŌNE. Sus la carta 10 avèm pas notat que las formes singularas tiradas de AIS-1546.

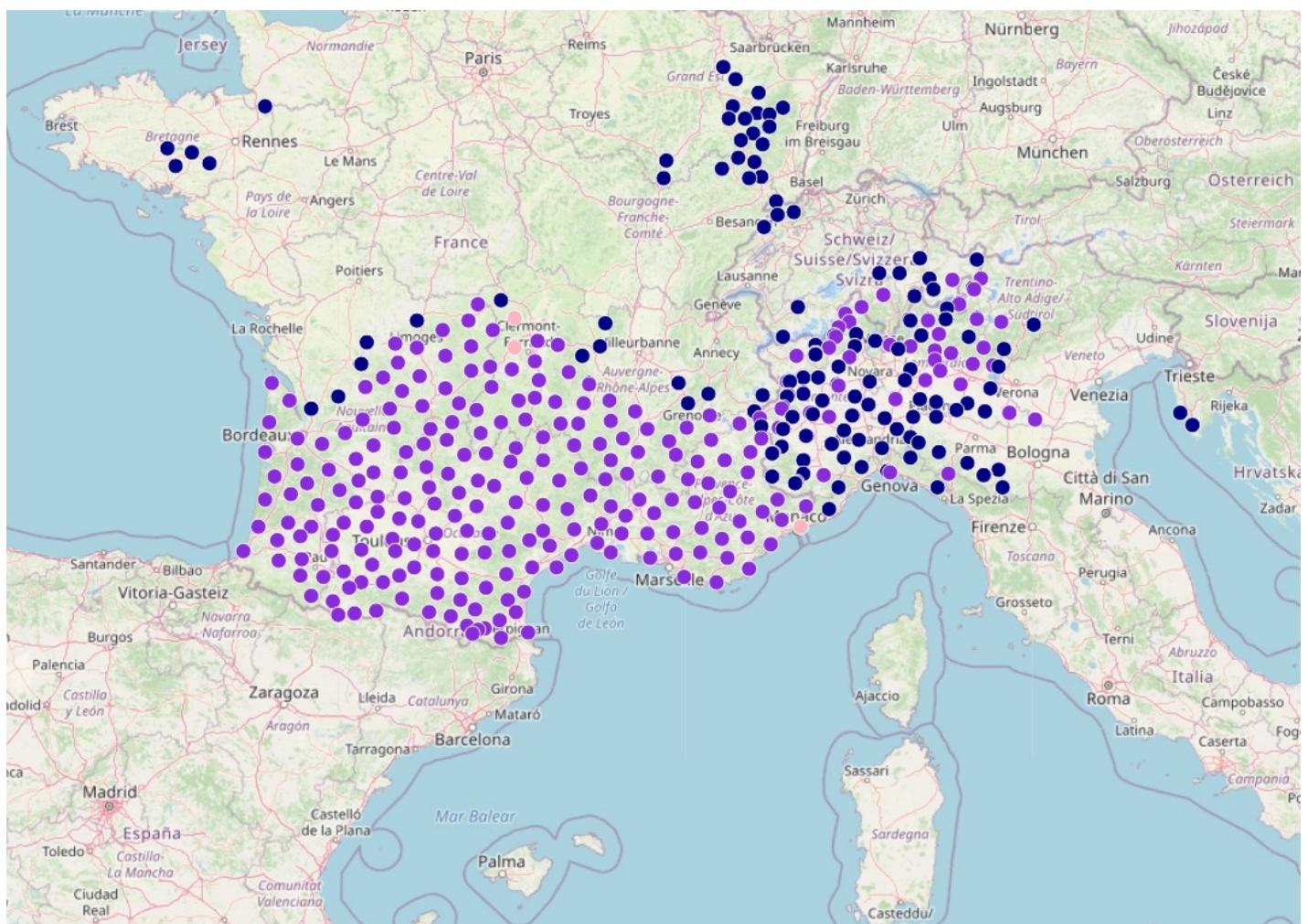
53 E mai se poiriá citar [ɔŋ] dins la varietat occitana de la vila de Marselha qu'apareis pas als atlases.

Carta que precedís d'après : ALF 15-166-870-886 (*aiguillon, bouton, moutons, moissons*), AIS 1546 (*attaccare un bottone*) et ALDC 1327 (*el moltó*).

Carta 11 : reparticion complementària de [u] resultat de ŌR-tonic
d'après : ALF 223-333 (*chaleur, couleur*) ;
AIS 518-1643 (*il cacciatore, aspettate almeno un'ora!*) ;
ALDC124 (*un mocador*)

blau encre : [u]

Los ponchs violetas parièrs a la carta d'abans coneisson tanben aquela evolucion.

Lo pas de [-a] final a [o]

L'occitan es la lenga que a massissament barrat en [o] la /-a/ finala atòna resultada de -A latina (marca regulara del feminin singular o de la vocala tematica en desinença verbala de persona tres del singular /-a/)⁵⁴. Aquel son es mai o mens larg o estrech segon las varietats geograficas e segon los contèxtes fonetics dels mots. L'escrivèm aicí [o], mas tant pòt èstre [ɔ].

Fòrça parlars presentan aquela evolucion dins cadun dels sièis dialèctes de l'occitan. Una frasa coma [en'karo fun'sjuno] o un sintagma feminin coma [a'kelo 'buno 'supo] (gasc. [a'kero]) se pòdon produsir dins aquelas sièis varietats. La barradura de /-a/ en [o / ɔ], sens que siá essenciala d'a fons, participa e testimònia de l'unitat de l'ensemble occitan de per l'espandida que ten. Per aquò aquel trach li es pas pròpri del moment que s'obsèrva tanben, e mai siá pas d'un biais tan regular, dins mai d'un parlar de las varietats nòrd italianas (veire carta pagina que sèc) çò qu'affortís la semblança d'una part del vocalisme nòrd italian amb lo de la lenga d'òc.

Maissas realizations de /-a/ existisson en occitan. Dins cadun dels sièis dialèctes de zònas an pas coneget aquela barradura e pòdon aver /-a/ = [a], [ə] o [u]. Per exemple l'occitan gascon es partejat pel mitan entre doas vastas airas : la una, orientala, que presenta [o] e l'autra, occidental, [ə]⁵⁵. Per çò qu'es del son [a] final, se mantén dins d'airas mai o mens bèlas, en particular en vivaro-aupenc, sud auvernhat e lengadocian oriental.

Per una benda transversala que va de la Charenta entrò la Val Susa dins los Aups italiens, l'ensemble nòrd occitan fa funcionar una oposicion entre /-a/ atòn final, que mai que mai se realiza [o], e /-a+s/ atòn final realizat [a:]⁵⁶. Tanben avèm al feminin una distincion singular-plural que jòga sul timbre de la finala : *femna* ['fenko] ~ *femnas* [fenna:]⁵⁷. Aquel plural feminin en [a:] separa net l'occitan dels parlars d'oil (sing. *la fam*, plural *lé fam*), de l'arpitan (sing. *la féna*, plural *lé féné*) e del piemontés (sing. *fumna*, plural *fumne*).

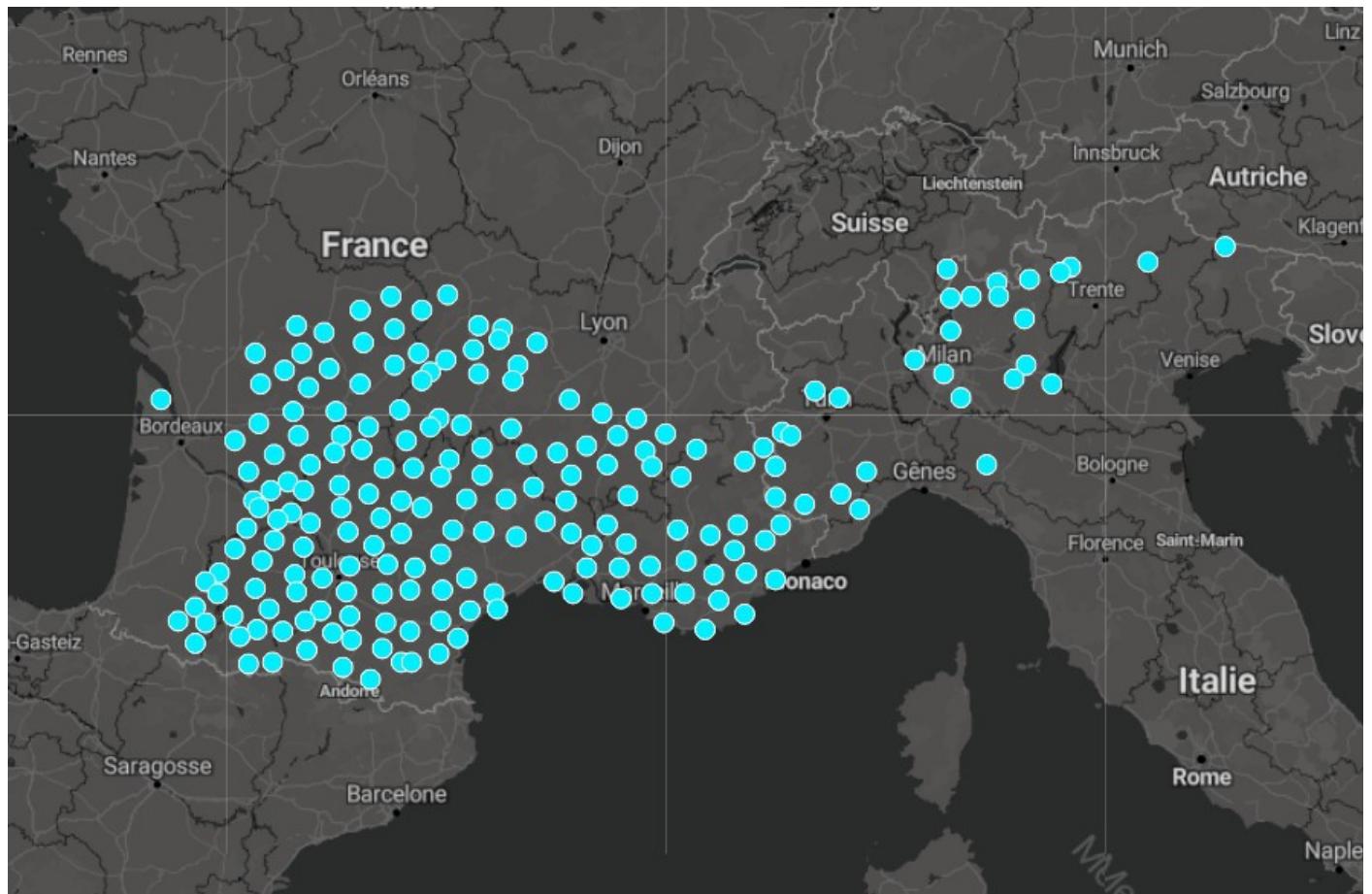
54 Aquela barradura se pòt téner per un reemplec del fonèma /o/ tornat disponible per tal de la barradura de totes los ancians [o] en [u]. Sembla tanben parallèl a l'aparicion d'un escart de dos gras de dubertura entre <ò> [ɔ] tonic e <o> [u] atòn, en establisseren parièr escart entre <a> [a] tonic e /-a/ [ɔ] final atòn. Veire Lieutard (2021)

55 En gascon occidental es la quita oposicion de las finalas atònas /a/~/e/ que s'es neutralizada en [ə].

56 Que pòt generar un mudament de l'accent tonic sus l'abans darrièira sillaba.

57 Donam aicí una realization possibla, mas fòrça parlars reduson la geminada [nn] e pòdon aver d'autres timbres per /e/. D'unes realizan /-a+s/ [a] sens alongament vocalic.

Carta 12 : /-a/ final atòn realitzat [o]
d'après ALF, AIS, atlasses régionals

3.1.3 L'unitat de l'occitan visibla per l'estudi dialectometric de l'ALF

La dialectometria es l'estudi algoritmic de las donadas dels atlases lingüistics. Permet de quantificar matematicament de « distàncias lingüísticas » entre mai d'un ponch d'enquista d'un atlès lingüistic. Aquel metòde foguèt fondat pels cercaires Jean Seguy e Henri Guiter, puèi l'an aprigondit lo lingüista austriac Hans Goebl amb son grop d'estudi de dialectometria de l'universitat de Salzburg.

Los resultats de l'òbra sus l'ALF d'aquestes darrières se pòdon veire, jos forma de visualizacions geolingüisticas dialectometricas interactivas, al site internet : dialektkarten.ch/dmviewer/alf/index.fr.html

Las visualizacions dialectometricas consultablas sus internet presentan sus una carta l'ensemble dels ponchs de l'ALF. En causissen un ponch d'enquista apareis amb un nuancièr de colors caudas e frejas la distància lingüistica mai tèuna o mai importanta que lo separa dels autres ponchs d'enquista. Tanben se pòt veire aparéisser mai d'un ensemble lingüistic mai o mens omogenèus.

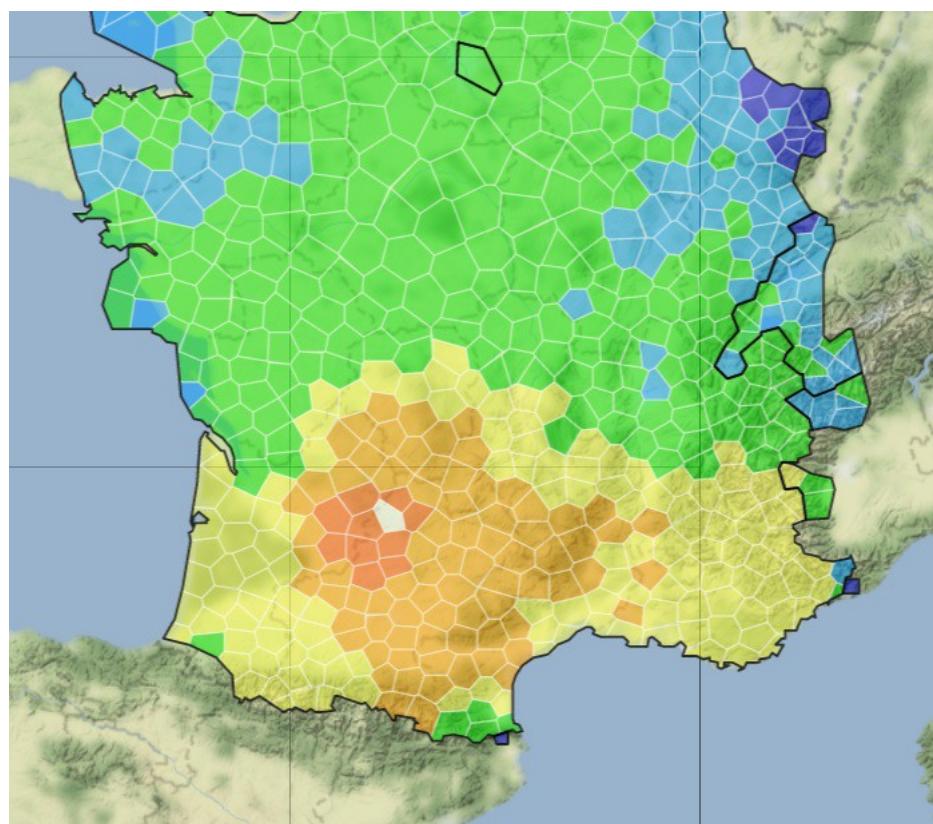
Naturalament totes los ponchs occitans enquistats de l'ALF donan pas un resultat identic en dialectometria. De còps, de fòrtas distàncias se pòdon constatar entre de ponchs d'enquista occitans periferics. Lo resultat dels calculs dialectometricos sus l'ALF es pas de téner necessàriament per l'expression definitiva de las « distàncias lingüísticas » realas entre los ponchs que los enquistèt Edmont e los tractèt Gilliéron. Aquela resulta demòra sòmsesa a las limitas, errors, aproximacions e travèrses metodologics de l'ALF. I cal ajustar autres eventuals travèrses metodologics, errors de lematizacion o causidas arbitràrias dins lo metòde dialectometric aplicat. Amb aquò l'ALF documenta mai que mai la fonetica, e pren pas en compte tota la morfologia, que çai que lai compta per l'unitat de la lenga. Tanpauc s'i estudia pas ni la prosodia (qu'a l'epòca èra pas possible tecnicament), ni l'aspècte cultural de la lenga, que siá idiomatismes, interjeccions, locucions fijadas o provèrbis. Ni per aquò, veirem qu'aquel metòde quantitatius basat sus de donadas factualas fa aparéisser l'unitat lingüistica de l'occitan.

Presentarem uèch còpies de cartas dialectometricas de l'ALF que fan veire de manièira pro linda un ensemble occitan distint del francés, de l'arpitan e del catalan⁵⁸. Aquò vòl dire que las donadas de l'ALF per aquestes ponchs d'enquista testimònian d'una proximitat lingüistica marcada amb la totalitat dels autres ponchs d'enquista occitans (o pauc se'n manca) e non pas amb las autres lengas. Un ensemble lingüistic omogenèu — o mièlhs dich : una lenga — surgís del tractament matemetic de las informacions de l'ALF.

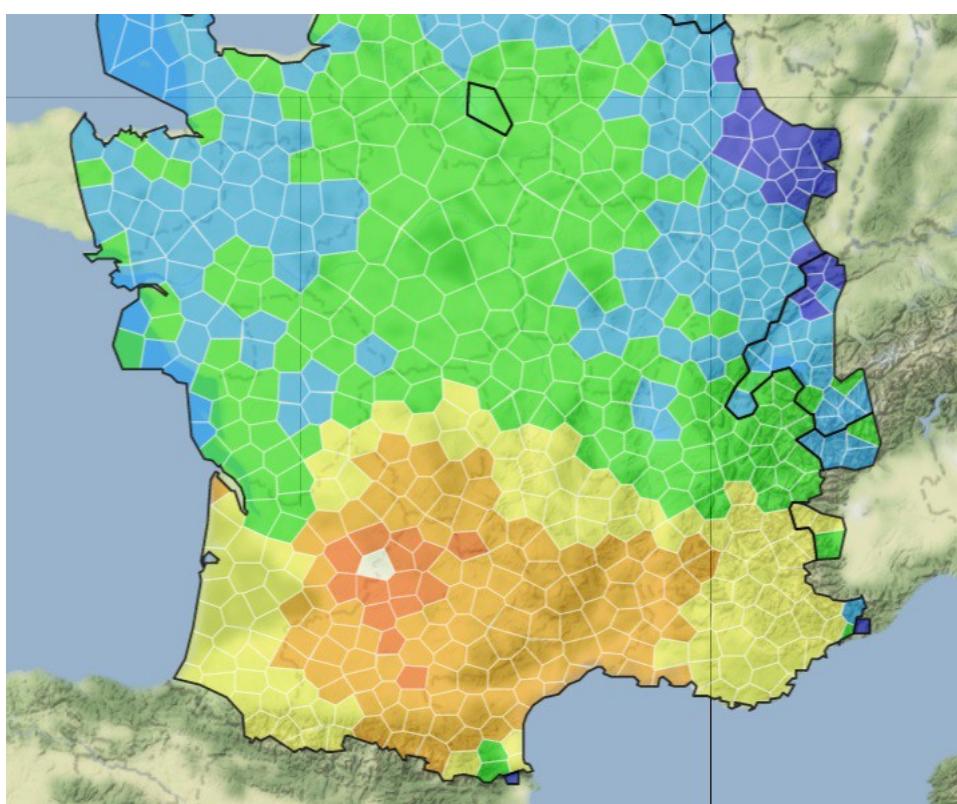
⁵⁸ Totas las còpies de cartas dialectometricas que sègon las avèm obtengudas amb los paramètres que sègon : basa de donada *corpus integral*, index *RIW*, algoritma *MINMAX*, intervals 6. Lo quadrilatèra pichon que se vei just al sud de la frontièira espanhòla es un ponch testimòni de catalan estandard de tipe barcelonin. En dessús, los cinc ponchs sul territòri de la Catalunya nòrd corresponden a las donadas ALF de las varietats nòrd catalanas.

Se notarà quauque trantalh per d'unes ponchs al respècte de las comunas qu'avèm causidas per referéncia. De ponchs occitans de varietat auvernhatxa septentrionala o gascona occidentalala se pòdon afichar al gra quatre de distància (color verda), çò que tot comptat e rebutut es pas gaire estonant. Al contrari, dos ponchs arpitanos del sud d'Isèra, Theys e Sassenage, e mai un ponch francés, Souvigny, de còps son classificats al gra tres de distància (color jauna).

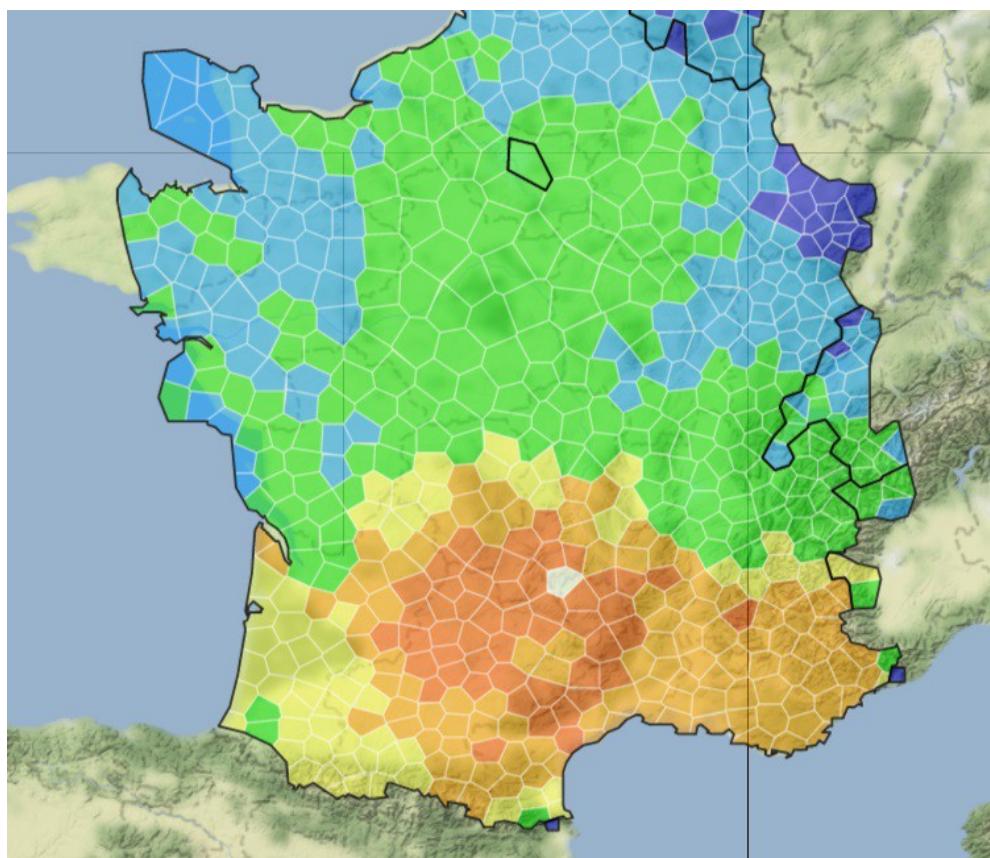
Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 619 **Gordon**, Òlt :

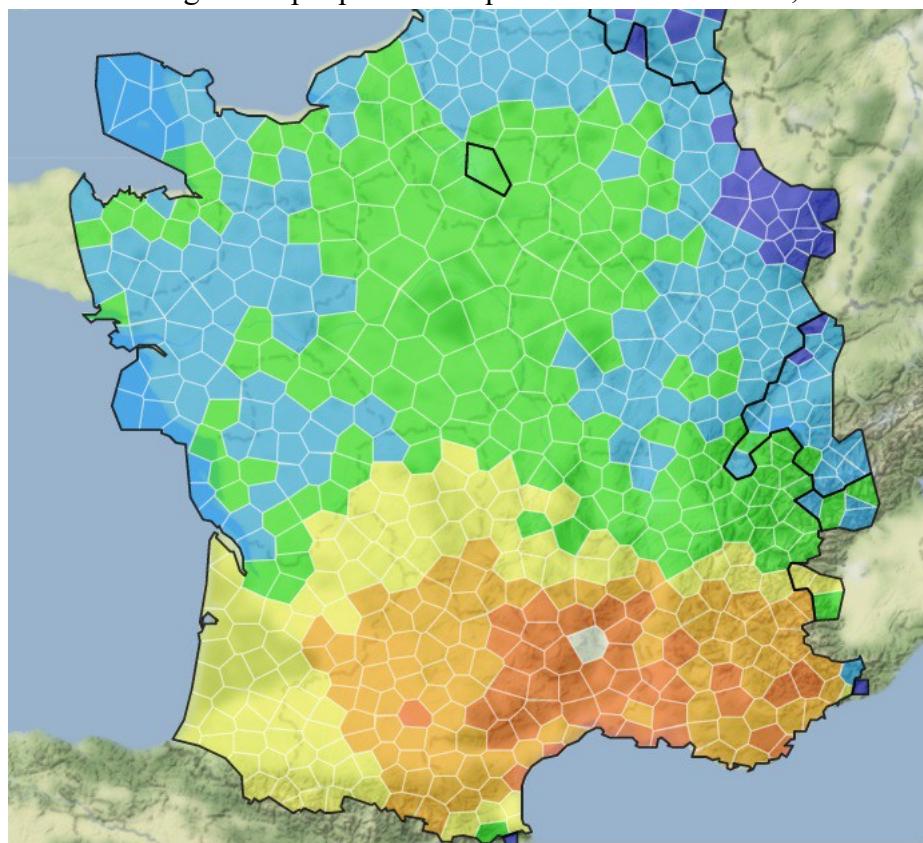
Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 628 **Vilafranca de Peiregòrd**, Dordonha :

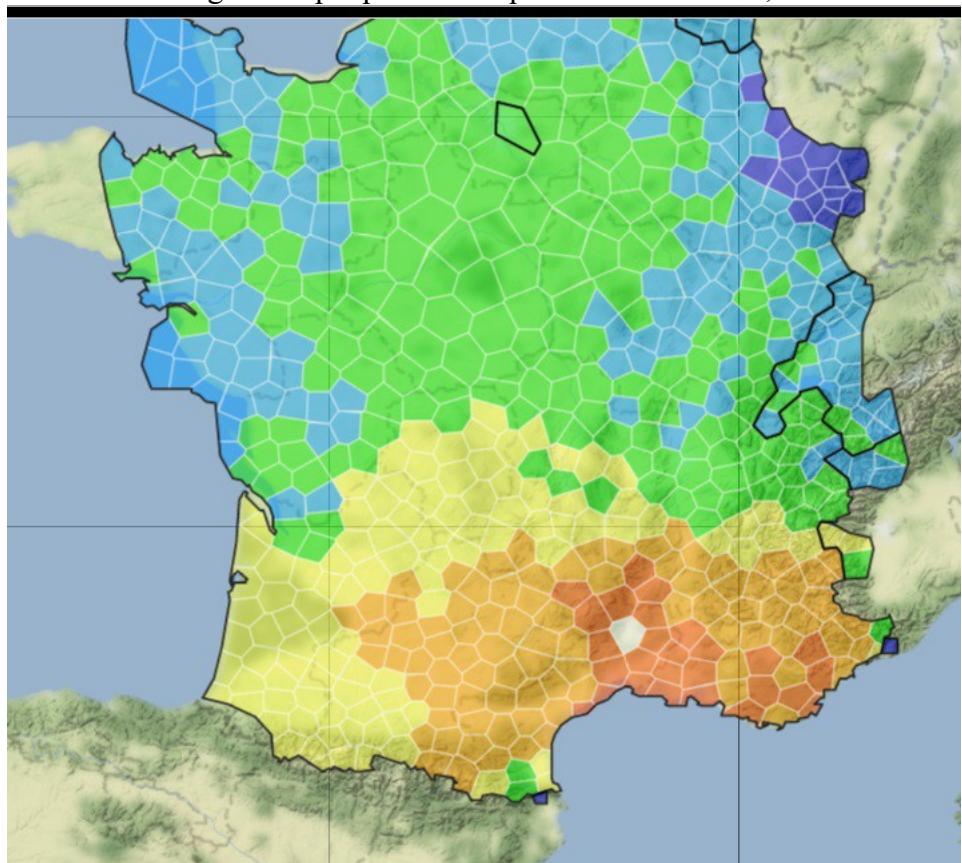
Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 719 Las Tèrnas, Cantal :

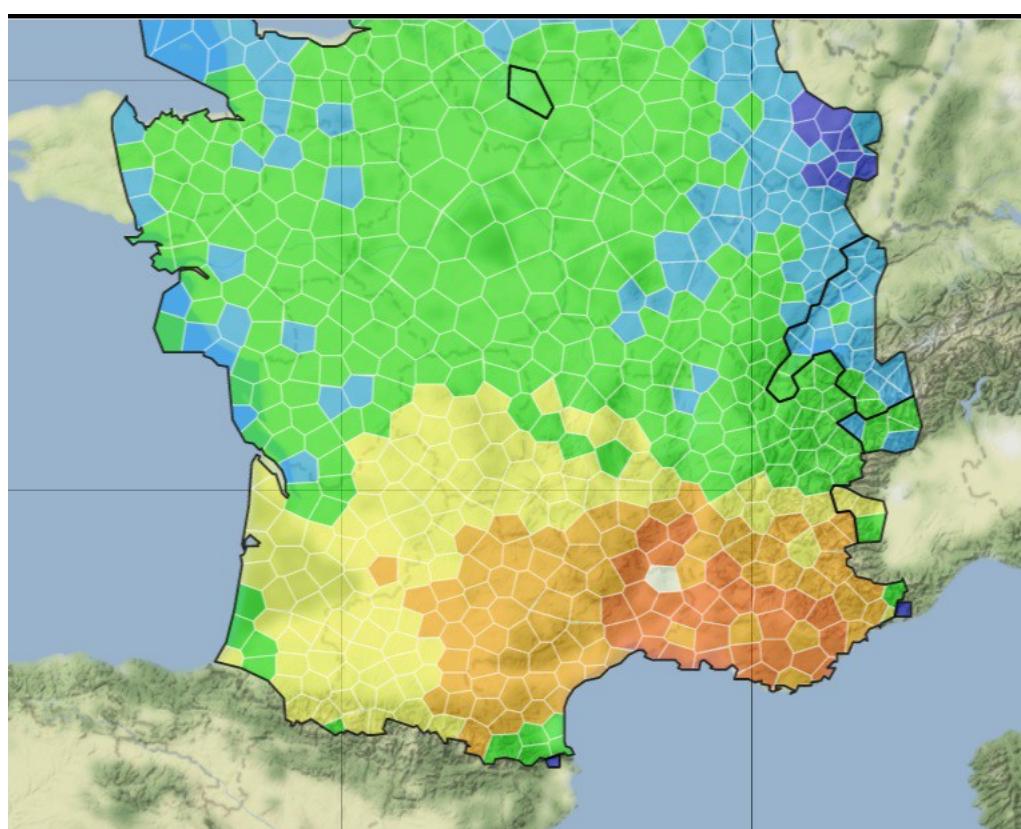
Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 822 Vilafòrt, Losera :

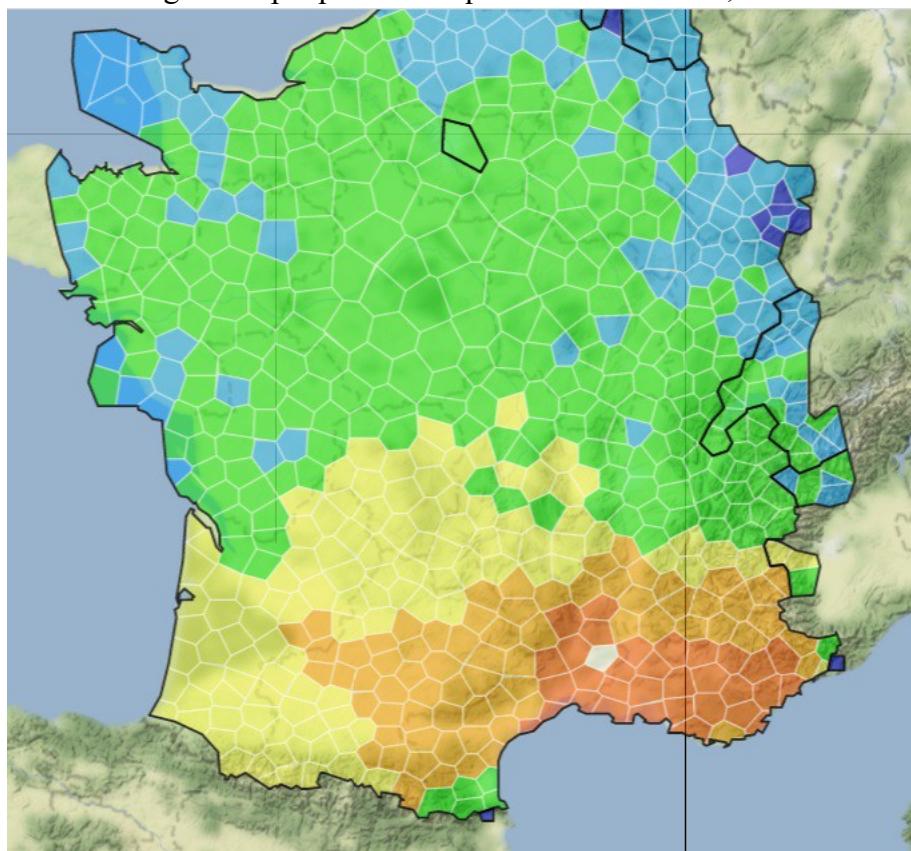
Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 841 Alès, Gard :

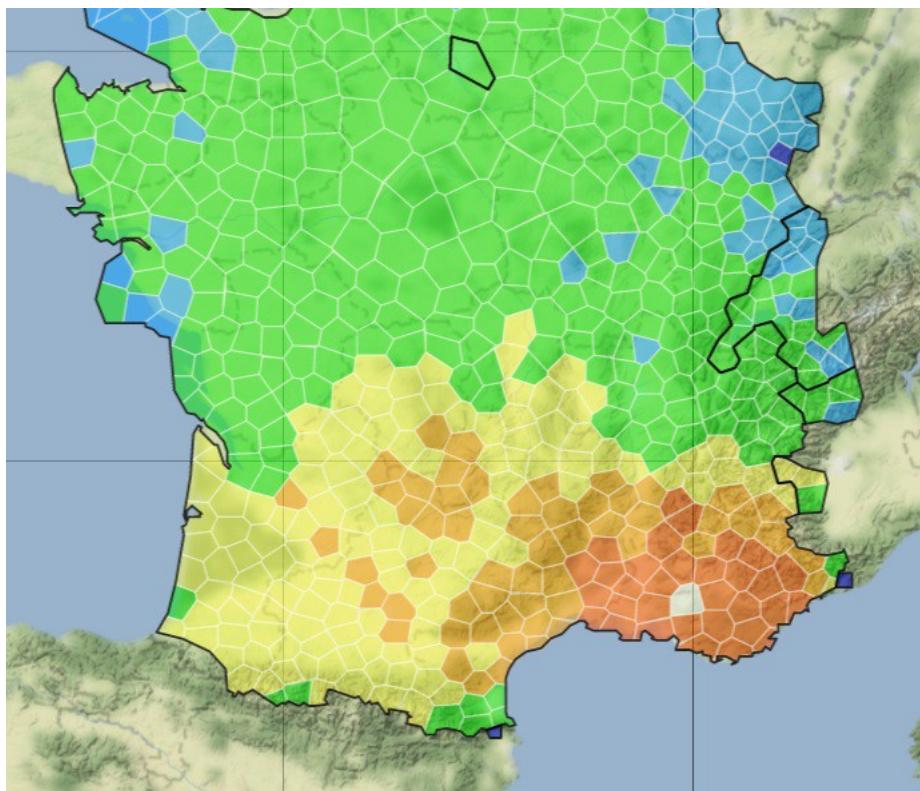
Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 842 Barjac, Gard :

Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 852 **Usès**, Gard :

Carta de distància lingüística pel ponch d'enquista ALF 874 **Vilalaura**, Vauclusa :

3.2 Las varietats de l'occitan. Quauques exemples d'enonciats comuns a totes las varietats

Una descripcion classica de l'occitan i coneis sièis varietats geograficas⁵⁹ :

OCCITAN	{	gascon
		lemosin
		lengadocian
		provençal
		vivaro aupenc
		auvernhat

Rapelem-o : provençal, lengadocian e gascon forman lo *sud occitan* quand vivaro-aupenc, auvernhat e lemosin forman lo *nòrd occitan*. L'occitan ciutadin niçard es comprés en dedins del dialècte provençal, en tot presentant d'unes trachs particulars. Aquela classificacion es establida sus de basas mai que mai foneticas e en part morfologicas. De còps l'espaci lingüistic de d'unes dialèctes correspond a lo d'ancianas províncias conegudas (gascon, auvernhat...) e d'autres còps es pas lo cas (vivaro-aupenc, lengadocian).

Al respècte de l'ensemble, aumens tres airas dialectalas occitanas presentan de singularitats evidentas :

– Primier l'occitan gascon, que son consonantisme lo destaca aborivament e radicalament del restant. E mai dins lo gròs de sos parlars aquela varietat a una morfologia verbala originala, que dedins s'i manifèsta un gròs polimorfisme intérne.

– Lo nòrd de la varietat auvernhat s'isola de l'ensemble d'òc⁶⁰ per d'importantas singularitats vengudas d'innovacions foneticas mai recentas, dins son vocalisme e son consonantisme. S'i pòt ligar d'un biais esquematic una franja nòrd del domeni nòrd occitan (entremitan nòrd occitan central e Creissent⁶¹).

– Enfin l'occitan vivaro-aupenc possedís de diferéncias fòrça vièlhas dins son consonantisme e sa morfologia verbala. Mas sos parlars presentan pas un perfil globalament tan singular, al respècte del restant de l'occitan, coma lo gascon o lo nòrd auvernhat⁶².

59 Per una presentacion de las divèrsas classificacions istoricas dels dialèctes occitans e una classificacion sintetica, se reportar a Sumien (2009) : *Classificacion dei dialèctes occitans*. Notem que nos servèm aici de manièira entrecambiadissa dels mots *dialècte* e *varietat geografica*, e mai parièirament pels mots *parlar* e *micro-varietat*.

60 Tanben s'escarta aitant del sud del domeni nòrd occitan e donques de son pròpri sud, lo sud auvernhat (nòrd Cantal, Aut Léger, Sud del Puèi de Doma).

61 Franja que s'i espandisson dedins de trachs que sovent son presentats coma estrictament auvernhat : preterits en /-t-/ : *fuguèton*, resultat [j.t] de -CT- : *dreita, faita*. La distincion entre lemosin e auvernhat, de còps, a pas gaire d'utilitat al nòrd del domeni.

62 Aquela singularitat vivaro-aupenca apareix tant val dire pas ges a las cartas dialectometricas de l'ALF (veire p.40-43), al contrari de d'unes ponchs gascons o auvernhat.

Ni per aquò, es important de rapelar que totes los parlars de l'occitan presentan plan de singularitats⁶³. I a pas realament de varietat que foguèsse absolutament mai comuna o singulara que quauqua autra dedins la lenga per pauc que tenguèsset compté de totas sas dimensions. Un locutor d'un parlar d'un dialècte se pòt trobar mai en pena de comprehéndre quauque autre parlar de son quite pròpri dialècte que non pas d'unes parlars d'un dialècte diferent⁶⁴. Pòt arribar que sembla que l'alteritat dialectala en dedins d'una sola varietat siá mai importanta que non pas la diferéncia que separa doas varietats. Cal gardar en tèsta que los dialèctes son pas que de casas, creadas a posteriòri, que permeton una classificacion lingüistica en dedins de la lenga. Una lenga existís abans que la descrigan e que ne fagan lo trocejament descriptiu entomologic, qu'es virtualament sens fin e que d'unes còps ven obsessional se s'aplica a de lengas minorizadas. Los dialèctes de l'occitan son pas cap d'entitats idealas, omogenèas e plan separadas que, a la rigor, « s'influenciarián / se corromprián » las unas amb las autres. I a pas cap d' « essencis ideals separats » d'aqueles sièis dialèctes que los lingüistas los an identificats. Un parlar a l'intersecccion de dos dialèctes occitans « purs » sensadament es pas cap de mescladís, mas si ben un parlar occitan autre, singular. Pòt aver de caracteristicas intermediàrias o originalas⁶⁵. En fin finalas, tal parlar es simplament la forma de la lenga occitana a aquel endrech. Pensar la lenga occitana unida permet paradoxalament de faire valer e ressortir totes los parlars locals, en totes estent mas que d'expressions de l'evolucion del latin a l'occitan en de luòcs determinats, abans d'estre de variantas de las grandas airas foneticas d'aquela meteissa lenga.

3.2.1 Confondre los dialèctes

Lo fach l'occitan que siá una lenga implica que siá possible de produsir d'un biais volontari o non pas, de tròces de discors — o de sintagmas, totjorn — que se pòscon unicament identificar coma *occitans*. Valent a dire d'enonciats qu'ajon una realization fonética autentica dins la lenga eretada, mas que se'n pòsque pas identificar l'aire dialectala. D'enonciats que sián *tot al còp* provençals, vivaro-aupencs, auvernhat, lengadocians, gascons e lemosins, e ren pus.

63 Per exemple la neutralizacion de l'oposicion de las africadas sordas e sonòra en /ts/ o /ʃ/ dins mai d'un parlar « apitxat » del lengadocian central constituís una singularitat al respecte de l'ensemble de l'occitan

64 Veire Lafont (2011)

65 Per exemple la varietat occitana tradicionala de Nimes qu'emplega *quicòm*, que coneis *peu e pèl*, qu'a [a] final atòn e lo sufice *-ièira* pòt pas per aquò èstre descricha d'un biais satisfasent coma un « mescladís » d'occitan provençal e d'occitan lengadocian. Es pas ren mai que l'occitan tradicional d'aqueste ponch geografic dins l'espaci d'òc. Las parts dels parlars gascons qu'empelan pas l'enonciatiu *que* son pas per aquò « mens gascons ». Son las varietats occitanas tradicionals de tala zòna. L'auvernhat de Sant Flor o ben lo lemosin d'Argentat, al sud del domeni nòrd occitan, son pas cap de « mescladisses » de quauque « nòrd occitan ideal » amb quauque « sud occitan ideal », mas son, del mème biais, mas que de varietats occitanas tradicionals mai o mens centralas e pro ben comunas, tot comptat e rebutut. Es pas necessàriament pertinent de descriure de parlars que nos apareisson coma « mixtes » entre doas varietats, coma de mescladisses de doas entitats lingüísticas percebudas coma idealas. Per exemple es pas pertinent de cercar de descriure un parlar a l'intersecccion de l'occitan lengadocian e de l'occitan gascon coma estent unicament un mescladís de lengadocian e de gascon. Tanben es pas pertinent de voler descriure un parlar del Creissant coma un mescladís d'occitan e de francés (Quint, 2019).

Tacharem mejan de produsir d'exemples d'enonciats aital. Totes aquestes seràn quauques còps pas possibles dins las formas tradicionalas majoritàrias de cada dialècte, o dins lor forma pus difusada uèi. Mas aqueles extrachs de discors si que son possibles dins mai d'un parlar de totes sièis dialèctes a l'un còp. Tendrem lor possibilitat non pas per « prova » de l'unitat de nostra lenga, mas si ben puslèu per una illustracion d'un *fons sonore comun contunh* de l'occitan. Un aspècte comun qu'un còp èra l'identificavan sul còp los locutors (« parlan lo même patois que nosautres »). Aqueste es una de las manifestacions de l'omogeneïtat fonetica (veire part 3.1.2), morfologica (part. 2.1.2.OR15), lexicala (part. 2.1.2.OR16, & 3.1.1) que l'avèm explicitada dins aqueste article, qu'es possible de li ajustar coma ipotèsi una cèrta omogeneïtat prosodica de la lenga.

Per anar mai comòde escriurem aqueles enonciats amb una grafia fonetica adaptada de la grafia francesa (que semblarà en part la grafia dicha mistralenca). Dins l'encastre d'aqueste exercici, aquela grafia francesa donarà un canabàs fonetic restrench en tot daissant un pauc de *jeu*, de libertat d'interpretacion dins la realization, qu'o permetriá pas brica l'alfabet fonetic internacional. La grafia classica de l'occitan, en estent basada sus la fonologia, daissa al contrari una ampla libertat de realization fonetica e ni mai fariá pas pel present exercici.

Enonciats 1)

Es indenegable que los enonciats que sègon son efectivament *gascons*, *lemosins*, *auvernats*, *lengadocians*, *provençals* e *vivaro-aupencs*. Es impossible de dire per alhors que foguèsson tirats d'una autra lenga romana que de l'occitan.

	grafia fonetica (francesa)	grafia classica
1.a	barro la porto, pawzo la palo e tiro la brazo coum acò	<i>barra la pòrta, pauza la pala e tira la brasa coma aquò</i>
	> remarca sus 1.a :	per la realization [o] de la finala /-a/ veire carta 15
1.b	anà kèrre l'aïgo, e boutà lou burre, lou sucre e la saw, tout acò akí	<i>anar quèrre l'aiga, e botar lo burre, lo sucre e la sau, tot aquò aquí</i>
	> remarca sus 1.b :	<i>quèrre</i> es plan atestat en gascon
1.c	acò semblo cawco amouro	<i>aquò sembla quauqua amora</i>
	> remarca sus 1.c :	una bèla part del gascon emplega pas

		ges de <i>que</i> enonciatiu davant los verbs afirmatius (remarca que valdrà per las frasas que sègon amb un verb conjugat afirmatiu)
1.d	la claw tourno toumbà de la sarralho de la porto	<i>la clau torna tombar de la sarralha de la pòrta</i>
1.e	tirés pa la léngo coum acò, moun drôle	<i>tires pas la lenga coma aquò, mon drôle</i>
		> remarca sus 1.e : lo /-s/ morfologic de pers.2 o de marca de plural pòt aver evoluït dins una part del nòrd occitan en un alongament vocalic o un jòd. Aicí considerarem que còmbla pas radicalament la realization de la frasa d'aplicar aiçò. Una majoritat de parlars eretats an de solucions divèrsas per /-s/ dins d'unas posicions, e cal veire lo tractament nòrd occitan en continuïtat amb aquelas solucions (per ex. gasc., prov., leng. : <i>tire[h] pas, tire[χ] pas</i>)
1.f	sèt e cink égalò doudzé e noun pa trédze	<i>sèt e cinc egala dotzè e non pas tretzè</i>
1.g	la sawmo se bouto a bramà	<i>la sauma se bota a bramar</i>
		> remarca sus 1.g : sauma es atestat en lemosin e auvernhat a costat d'autres sinonims
1.h	passà per la routo aprè lou sementèri	<i>passar per la rota après lo cementèri</i>
1.i	arribà coumo l'estiw e se n'anà coum un aze can tràto	<i>arribar coma l'estiu e se n'anar coma un ase quand tràta</i>
		> remarca sus 1.i : ase ['aze] se coneix en totes los dialèctes. Per <i>estiu</i> , la prononciacion [es'tiw] es atestada en lemosin per tant minoritària que siá fàcia a [ej'tiw]. Aquesta darrièira cambiariá pas radicalament la prononciacion d'aquela frase.

1.j	lou pourtaïre te pawzo la letro a Clarmoun	<i>lo portaire te pauza la letra a Clarmont</i>
1.k	Arnaw dew anà prene la pawzo	<i>Arnaud deu anar prene la pauza</i>
		en seguent lo tractament fonetic de [ew] tonic dins cada parlar, la forma [dew] pòt presentar quauquas variantas leugièiras [diw/dyw]
> remarca sus 1.k :		
1.l	lou déntisto de la clinico se bouto a fumà	<i>lo dentista de la clinica se bota a fumar</i>
1.m	a forso de tirà, arribo un moumen qu'acò péto	<i>a fòrça de tirar, arriba un moment qu'aquò peta</i>

Enonciats 2)

Se s'accèptan coma variacions liuras las variacions foneticas que sègont e qu'arregardan la frasas que seguiràn çai-jos :

- lo betacisme de /v/⁶⁶
- que s'articule o non pas lo /-n/ final [ŋ] o d'unas oclusivas finalas
- que lo /-s/ morfologic de plural o de pers.2, per l'ensemble del lemosin mai que mai, se tresmude en un alongament vocalic o un jòd, aiçò existissent en continuïtat amb de solucions sud occitanas dins de cases donats⁶⁷.
- que se palatalizen leugièirament las consonantas que venon abans de vocalas palatalas
- que se mude leugièirament de plaça l'oposicion /e/~/ɛ/
- la diftongason recenta de /ɔ/ tonic en [wɔ we wa] dins d'unes cases, que se produtz dins un ensemble de parlars transdialectals
- que se barren de /a/ atòns pretonics en [a] o [ɔ] en lemosin o lengadocian, per exemple als articles feminins singulars
- los fenomèns d'aferèsi de vocala iniciala, sistematics dins quauques parlars e condicionats per una abséncia de còda a la sillaba precedenta dins d'autres (*contar aquò* [kunta 'kɔ])

Convendrem qu'aquestas son superficialias e que son pas necessàriament perceptibles per la convèrsa amb un cèrt debit e engatjament de l'emetor.

Tanben los enonciats çai-dejós :

	grafia fonetica (francesa)	grafia classica
2.a	se coupè(t) la figuro can toumbè(t), cawcarré(n) de rédde	<i>se copèt la figura quand tombèt, quauquarren de regde</i>

⁶⁶ Per exemple la variacion de la natura d'una consonanta intervocalica pòst-tonica coma lo *v* de *tornava* [tur'naβø / tur'navo / tur'nawo] demòra anecdota dins lo balanç de la comunicacion e dins l'escorsa prosodica de l'enonciacion.

⁶⁷ Dins de varietats lengadocianas o gasconas pasmens força meridionalas, una sequéncia amb 5 /-s/ morfologics e un [s] lexical coma *as vist los dròlles dels vacanciers de Lion* poirà èstre prononciada tradicionalament sens ges de son [s] o [z] : [aj βij luj 'ðrollej ðej βakan'sjej ðe 'ljun] o [af βifi lufi 'ðrolleñ ðuh βakan'sjeñ ðe 'ljun].

		quauquarren existís en lengadocian pirenenc occidental e l. septentrional occidental
2.b	moun péiri(n) me parlavo d'acò souvéen, me parlavo de la guèrro	<i>mon pairin me parlava d'aquò sovent, me parlava de la guerra</i>
	> remarca sus 2.a :	la reducció de [aj] atòm a [ej] se constata dins cada varietat
2.c	moun ouncle demandavo a moun péiri(n) que tournèsse racountà tout acò e tournavo coumensà, e duravo un moumén	<i>mon oncle demandava a mon pairin que tornésse racontar tot aquò e tornava començar, e durava un moment</i>
2.d	te cure(s) pa lou na(s), prén un toupi(n) e porto un paw d'aïgo, e prén de sabou(n), m'a(s) coumpré(s) ?	<i>te cures pas lo nas, pren un topin e pòrta un pauc d'aiga, e pren de sabon, m'as comprés ?</i>
2.e	èro un brave téen, que tout lou mounde èro countén	<i>èra un brave temps, que tot lo monde èra content</i>
2.f	la coulou(r) de la però éz un paw curiouzo	<i>la color de la pera es un pauc curiosa</i>
2.g	vaw petà la muralho de davan a co(ps) de pè, e a co(ps) de palo	<i>vau petar la muralha de davant a còps de pè e a còps de pala</i>
2.h	èro counténto quand anavo akí, lou réi èro pa soun couzi(n)	<i>èra contenta quand anava aquí, lo rei èra pas son cosin</i>
2.i	pensaràz a pourtà cawcarré(n) a béwre	<i>pensaràs a portar quauquarren a beure</i>
	> remarca sus 2.i :	beure es atestat en gascon mas minoritari. La frasa es pas gaire cambiada per aquò se remplaçatz per la forma gascona ['bewre] per la forma gascona ['bewe]
2.j	a vis cawcú(n) ? a vis passà l'estamaïre ?	<i>a vist quanqu'un? a vist passar l'estamaire?</i>
2.k	coum anavo plantà akélo vigno se troubè(t) touto soulo	<i>coma anava plantar aquela vinha se trobèt tota sola</i>
	> remarca sus 2.k :	la diferència entre la forma generala [a'kelo] e la forma gascona [a'kero] (qu'es tanben una realitzacion fonética possibla en provençal) es tot just se se percep

2.1	acò mankè(t) pa, tournè(t), arribè(t) coum acò e l'empougnè(t) de touto sa forso, e rapèlo-te que l'adoubè(t)	aquò manquèt pas, tornèt, arribèt coma aquò e l'emponhèt de tota sa fòrça, e rapèla-te que l'adobèt
2.m	me sémbló que lou mitan de la ligno déw arribà akí belèw	me sembla que lo mitan de la línia deu arribar aquí benlèu
2.n	toun couzi(n) m'a apréz a nadà impecable	ton cosin m'a après a nadar impecable
2.o	un brave poutou(n) de tout lou mounde	un brave poton de tot lo monde
2.p	lou mitan de la sèno èro tengu(t) per un dansaire afrou(s) e lou public coumensavo de badalhà	lo mitan de la scèna èra tengut per un dançaire afrós e lo public començava de badalhar
2.q	esplico que l'a vis partí per un traw(k)	explica que l'a vist partir per un tranc
2.r	belèw de karanto a sïnkanto de sén, n'i a prou(n)	benlèu de quaranta a cinquanta de cent, n'i a pro
2.s	e coumènse(t) de trabalhà e de mountà la pèço de teatre en trento tre(s), e akí trimè(t) coumo tou(t)	e comencèt de trabalhar e de montar la peça de teatre en trenta tres, e aquí trimèt coma tot
2.t	ma tanto viw a la mountagno, veirà(s) qu'éz uno terriblo countaïro	ma tanta viu a la montanha, veiràs qu'es una terribla contaira
		<una> existís en gascon (puslèu jos la forma ['ynə] e mai i age tanben sièis ponchs gascons de ['yno] a l'ALF) mas demòra minoritari. Aurem mai generalament <ua> ['yə - 'yo]
2.u	acò se pò(t) que lou drolle tourne visità la vilo dimècre(s)	aquò se pòt que lo dròlle torné visitar la vila dimèrcres

4- L'auto-percepcion d'una lenga occitana : citacions

Qu'un lengatge comun ocupe lo miègjorn de França es un fach que se constata e se comenta dempuèi de sègles. Rapelem que segon las epòcas, l'ensemble de la lenga occitana s'es estat apelat *Gascon* o *Provençal*.

autor	extrach	títol	data
-------	---------	-------	------

Pèir de
Garròs

Nos deux langages principaux, sont le Français (...), et le Gascon [*la lenga occitana*]: Je parlerai du nôtre. Il y a quelque diversité de langage, terminaison de mots, et prononciation, entre ceux d'Agenais, Quercy, autres peuples de deçà, et nous [*los locutors de l'estricte occitan gascon*] : non pas telle que nous ne nous comprenions pas l'un l'autre : aussi notre langage, par un mot général est appelé Gascon. Mais le Celtique [*lo francofòn*] ne nous comprend point, s'il n'est appris, ni nous lui. De là nous saurons ce pourquoi nous, et ceux qui sont outre Garonne ayant avec nous affinité de langue, étant hors de nos pays sommes appelés d'un nom commun Gascons, (...) parce que nous avons conformité de langage, nos nations sont appelées d'un même nom, pris du langage le plus excellent [*l'occitan "gascon" dona son nom a tot l'occitan*]

*Poesias
gasconas de
Pey de Garros* 1567

L'Abat
René
Séguier

Par étrangers, j'entends principalement les Français, c'est-à-dire ceux qui ne parlent que la langue française, comme les parisiens qui sont des étrangers à notre égard. (...) [analogia amb los dialectes del grèc ancian]
On ne parlait pas moins grec quoi qu'on parlât le langage ionien ou le langage athénien. Tous ces différents peuples qui étaient bien plus séparés que ne le sont nos provinces s'entendaient, comme nous Languedociens nous entendons les Dauphinois, les Provençaux et même les Auvergnats qui sont à notre égard comme les Béotiens étaient à l'égard des Eoliens et des Athéniens.

*Essai sur la
grammaire
languedocien-
ne (manuscrit)
editat dins
Pugnière &
Torreilles
(2013)* 1750
~ 1760

l'Abat
Pierre
Augustin
Boissier de
Sauvages

Le titre qu'il porte [*dictionnaire Languedocien-Français*], n'annonce point un dictionnaire complet de tous les termes de cette Province : l'entreprise eut été de trop longue haleine ; la langue de nos cantons changeant d'une ville à l'autre et quelquefois beaucoup plus près, il eut fallu recueillir le jargon des plus petits villages, et se jeter dans des détails infinis ; ce soin même, comme on le verra plus bas, était inutile pour notre objet ; et nous osons assurer que quoique ce recueil ne contienne guère qu'un choix de termes de deux villes, l'une du Bas Languedoc, l'autre des Cévennes, il pourra cependant servir non seulement aux habitants de ces contrées ; mais encore à ceux du reste du Languedoc et même de quelques provinces voisines. Pour se le persuader il suffira d'observer que nous entendons tous passablement, sans l'avoir étudié, l'Idiome de ces Provinces et que leurs habitants entendent le notre à leur tour ; de plus, la diversité de langage de ces différents endroits et de nos cantons ne se trouve le plus souvent que dans la terminaison des mots ou dans la manière de les prononcer ; la plupart des expressions y sont communes, le tour de phrase peu différent ; il en est à peu près comme de la langue Grèque dans ses différents dialectes ; on y trouve toujours le même fonds de langage ; c'est pour cela, sans doute, que les parisiens donnent à cet égard une partie commune, ou un même nom à tous les habitants des Provinces Méridionales qu'ils appellent Gascons, comme ceux-ci donnent à leur tour le nom de Franchiman à ceux des Provinces du nord du royaume dont le Français est la langue vulgaire.

l'Abat
Pierre
Augustin
Boissier de
Sauvages

(...) La langue d'oc est l'ancien langage qui s'est perpétué en grande partie dans le Languedocien moderne de cette Province particulière [*província de Lengadòc*] et des Provinces voisines, où l'on parlait la Langue d'oc ; langage divisé autrefois, comme il continue de l'être aujourd'hui en différents dialectes ; qui depuis Antibes jusqu'à Bordeaux, se rapprochent, se mêlent, se fondent, pour ainsi dire, par des nuances insensibles l'un dans l'autre : en sorte qu'on ne saurait assigner les limites qui les séparent, ni marquer où

*Dictionnaire
Languedocien 1756
François*

*Idem - 1785
Dictionnaire
Languedocien
- François :
Nouvelle
édition*

**Responsas
a l'enquista
imperiala
suls patois**

l'un finit et où l'autre commence ; et que le Rhône même ne tranche point les dialectes de sa droite d'avec ceux de sa gauche ; ils portent chacun des empreintes l'un de l'autre et tout ce qui peut établir entre eux une sorte de consanguinité.

[*Sauvage, conseiller de prefectura*] (...) tous les dialectes en usage dans les villes de Nice et de Puget-Théniers et dans les arrondissements de ces noms ne sont que des nuances du dialecte provençal qu'on parle dans presque tous les départements méridionaux de la France (...)

[*Adjontch del cònsol de Moissac*] Cet idiome qu'on ne peut donc pas proprement appeler gascon, puisqu'il s'en faut bien qu'il soit borné à la Gascogne est le même quant au fond, mais on y trouve des différences sensibles, en allant d'un pays à un autre. On le parle dans tout l'arrondissement, mais il y a quelque différence entre la langue de l'ancien Quercy et celle de l'ancienne Gascogne, différence qui n'empêche cependant pas que les habitants de ces trois provinces ne s'entendent mutuellement.
On parle le même langage des deux côtés de la Garonne dépendant de cet arrondissement.

[*Cònsol de Vilabrunièr*] Il ne serait pas plus facile d'assigner des limites à ce langage avec quelque différence plus ou moins frappante, il est commun au peuple de tous les départements les plus méridionaux de l'Empire, et s'étend bien loin encore, non seulement au nord de la Garonne, mais même du Tarn dans tout son cours.

[*Prefècte de Gèrs*] Je crois, au reste, et l'on m'affirme que tous les dialectes du patois gascon ne diffèrent que par là, et qu'ils sont assez ressemblants pour qu'un habitant de Bayonne et un habitant de Marseille s'entendent réciproquement.

citats dins 1807-
Merle (2010)⁶⁸ 1812

⁶⁸ respectivament : A.D Alpes-Maritimes, T 41 – B.M Rouen, ms 183 ; Biblioteca Nacionala, NAF 5912 ; B.M.Rouen, ms 183 ; Biblioteca Nacionala, NAF 5911

La lenga provençala se parla encara en França dins mai de vint despartaments : es que, se parla pas pertot la mèma causa : au promier còp d'uelh, diriatz que chasca vila, que chasque vilatge s'exprimon diferentament leis uns deis autres. Mai l'òme que vodrà i faire tant si pauc d'atencion, veirà lèu que toteis aquelei divèrs lengatges se partejan tan solament en quatre parlars principaus : lo parlar dau Ròse, lo parlar marselhés, lo parlar lengadocian e lo parlar gascon.

Frederic Mistral

Aquelei quatre parlars, totei nascuts de la mèma maire, totei daurats dau même soleu, se dònau d'èr de l'un a l'autre, se tenon per la man, e n'es pas de pena de lei conéisser totei, quand una fes ne'n coneissètz ben un.

Son veritablament come quatre fraires qu'an tetat lo même lach, que se retrason per quauque endrech de la figura, e que son separats pasmens per quauqua diferéncia.

(...)

Aquelei quatre parlars contenon quasiment lei mèmei mòts ; çò que lei separa, es que, per de mòts que i a, chascun d'elei a sa maniera de lei prononciar.

[mes en grafia classica]

L'almanac provençal per l'an 1856 p.26-27

1856

Frederic Mistral

Deis Aups ai Pirenèus, e la man dins la man,
Trobaires, auborem donc lo vièlh parlar roman !
[mes en grafia classica]

Ode i troubaire catalans

1861

Achilles Luchaire

Le gascon étant manifestement un dialecte du provençal (...)

Il n'existe, à notre connaissance, aucun travail scientifique relatif à la phonétique gasconne. Quelques vocabulaires, composés sans méthode ni critique, sont un recours tout-à-fait insuffisant pour qui veut étudier les richesses lexiques de cet important dialecte du provençal.

Les origines linguistiques de l'Aquitaine

1877

Antoine
Léandre
Sardou

Qu'est-ce que l'idiome niçois?

Je réponds avec les romanistes de tous les pays, et je prouverai par un nombre suffisant de documents littéraires, que cet idiome est tout simplement un dialecte de la langue d'oc, l'une des quatre langues romanes nées en occident de la corruption du latin.

*L'idiome
Niçois, ses
origines son
passé son
présent* 1878

Juli Ronjat

Non seulement dans les assemblées félibréennes, qui réunissent des hommes de quelque culture ou tout au moins de quelque entraînement linguistique, mais aux foires, dans les cabarets des villages situés à l'encontre de parlers différents, j'ai toujours vu se poursuivre sans difficulté, entre gens des pays les plus divers, les conversations familières comme les discussions d'affaires. On a le sentiment très net d'une langue commune, prononcée un peu différemment ; le contexte fait saisir les sons, les formes et les vocables qui embarrasseraient s'ils étaient isolés ; tout au plus a-t-on quelquefois à répéter ou à expliquer un mot ou à changer la tournure d'une phrase pour être mieux compris.

L'écriture [*en grafia francesa o mistralenca*] grossit les différences dialectales en notant des sons voisins par des signes dissemblables (...) Néanmoins l'unité fondamentale de la langue apparaît assez nettement, pour que même des recueils essentiellement populaires comme l'*Almanach Ariégeois* publient côté à côté, pour les mêmes lecteurs, des morceaux écrits dans des parlers assez éloignés par leur nature, quoique voisins dans le lieu. En lisant ou débitant à haute voix, les gens du commun peuple transposent généralement d'eux-mêmes dans leur propre parler les sons et les formes du parler voisin.

Les différences de vocabulaire sont bien moins grandes que ne le feraient croire les œuvres de beaucoup d'écrivains qui « s'attachent avec préférence aux termes originaux et rares de leurs parlers respectifs plutôt qu'aux termes communs et d'usage courant ». Quand je causais, moi parlant le provençal mistralien, avec un confrère en Félibrige parlant même gascon ou béarnais, je n'entendais pas

Grammaire historique des parlers provençaux modernes, Vol I 1930-1937

un mot sur cent qui fût étranger au fonds commun de la langue.

Conclusion

Vèrs una definicion practica e autonòma de la lenga occitana dins son unitat

L'occitan se presenta a nosautres jos la forma orala de sos parlars tradicionals eretats. Divèrzes còrpus orals o « collectatges » precioses documentan una partida d'entre eles. Pas totes, per aquò. Aquela lenga, Juli Ronjat l'a definida en dètz e nòu ponchs « en negatiu ». Aqueles trachs lingüistics son de critèris pertinents mas individualament impròpris a definir solament la lenga occitana. Aquò daissa quauqua confusion dins son identificacion. Encara mai a l'ora d'ara que dardalha per son abséncia de tota vida sociala. Per aquò demòra possible de definir qué fa la particularitat e l'unitat de la lenga d'òc d'un ponch de vista factual, o pel mens sul plan fonetic, morfosintactic e lexical. Demòra d'estudiar lo plan lexical alargat al nivèl de las locucions e expressions idiomaticas. Encara s'es pas gaire obrat sul plan prosodic, qu'es important tanben.

Lo gròs dels critèris que Ronjat los a establits permet de definir quin parlar occitan que siá. Del même biais lo gròs de las características lingüísticas del grop occitano-roman permet de destriar quin parlar occitan que siá dels grops nòrd gallo-roman, ibero-roman e nòrd italian.

Prepausam una reorganizacion esclarzida d'una sèria de critèris lingüistics simples que poiràn servir — quand foguèsse pas que d'un biais provisòri — de definicion simplificada, operatòria, autonòma, e sufisenta de la lenga occitana coma unitat.

Tanben, se prenga quina micro-varietat geografica de l'occitan que siá. Dins aquel parlar, o dins un parlar vesin qu'es percebut coma part intrínseca de la meteissa aira dialectala, la fonética istorica presenta los trachs que sègon :

- Las vocalas tonicas resultadas de Ó et Ū, e mai los /o/ ou /ɔ/ en posicion atòna, an donat [u] :
flor [u], color, boton, avion, poma, ola...
- Se mantén a la tonica lo diftong resultat del latin AU :
chausa, chaul, pauc, pausa, paubre, rauba, taure...
- Lo grop latin o latin tardiu -TR- / -DR- a donat [j.f] :
pèira, pairin, veiràs, caire, parlaire...
- Lo -A final atòn latin a donat [o] (mai o mens barrat [o / ɔ]) :
barba, dròlla, banha, acata, pura, minja, compta...

Totjorn dins aquel parlat donat, o dins un parlar vesin qu'es percebut coma part intrínseca de la meteissa aira dialectala, de mots elementaris que i a son los que sègon :

- **aquò**
- **adieusiatz** (*adishatz, adushà, adessiàs...*)
- **quauquarren** (var. *qualquarren*)
- **lo** [lu] article definit masculin singular
- **benlèu** (var. *benliau*)
- **degun** (var. *di-, -ús*)
- **lèu**

Lista de lexic que se poirà alongar amb maisses mots del fons comun occitan (p.29) o occitano-roman (p.12).

Aquela identificacion rapida de la natura de l'occitan caldrà que se complete, per exemple amb d'estudis mai aprigondits sus la prosodia tradicionala, lo lexic alargat de las locuciones fijadas e la paremiologia.

Caldrà que se bote a l'espròva, per exemple en l'aplicant als parlars frontalièrs, non pas del sol Creissent, mas *dels* creissents lingüistics dels quatre caires de la periferia occitana. Es pas cap de formula magica mas puslèu un fais d'indicis sus la natura d'una lenga.

Saber factualament qué constituís l'occitan e son unitat implica tanben qu'es pas besonh d'invocar l'entrecompreneson entre parlars occitans divèrses, per justificar d'una unicitat de lenga, que las condicions socialas de l'usatge de l'occitan son estadas borroladas de cap en cima pendent lo siècle XX. Lo critèri de l'entrecompreneson es confús, en particular dins lo contèxte roman e en particular per una lenga que s'emplega tant val dire pas pus. Aquela intelligibilitat mutuala occitana s'es estada observada dins un contèxte d'emplec popular continual, massís e establit de la lenga, e de non-recors a la lenga dominanta. Uèi es normal en plen, per un individú francofòn qu'apren quauqua varietat de l'occitan, que comprenga pas o pas qu'a mitat un discors dins un parlar occitan luènh de lo qu'a el per buta.

Una legitimitat plena a parlar d'occitan o de lenga occitana

I a pas qu'après qu'a desaparegut en França l'occitan tradicional parlat qu'an poscut espelir d'un biais descomplexat de discourses que presentan aquela lenga coma una multiplicitat de « lengas d'òc » separadas. Se vei emergir un fetichisme del particularisme dins la lenga dominada qu'es mas que lo miralh del fetichisme de la

nòrma centralista dins la lenga dominanta. Çò pus sovent l'objectiu mai o mens avoat d'aqueles discors de morcèlament, quand son pas simples expressions d'una ignorança comòda, es la disqualification de l'obrar per la revitalizacion d'una lenga minorizada mas non pas encara acabada d'escanar.

Quand se parla d'*unitat de la lenga occitana*, aquò reven a tornar prene :

- lo constat establiti de la descripcion scientifica de las lengas romanas. L'occitan es la lenga resultada de l'evolucion pròpria del latin tardiu dins lo sud de la Gàllia romana, que uèi ten un territori precisament delimitat. Es una lenga diferente del catalan, de l'ragonés, del piemontés e de l'arpitan. Presenta una sèria de trachs fonetics, morfologics, lexicals — e saique prosodics — que d'unies li son unics, e que lor combinason li es pròpria d'un cap a l'autre d'aquel territori.
- l'auto-percepcion concreta e sensibla qu'avián los locutors tradicionals de nòstra lenga. E mai aquela que n'an agut los actors, tanben locutors tradicionals, del movement renaissantista puèi del movement de revitalizacion de la lenga.

Del ponch de vista de l'aparament dels drechs lingüistics elementaris, e de la promocion de la diversitat lingüistica umana, l'*unitat de la lenga d'òc* implica de faire valer las idèas que sègon :

- la non-oposicion dels concèptes d'*unitat* e de *variacion intèrna*. Non-oposicion qu'es de mal pensar per tal de l'encastre d'ideologia lingüistica dominanta francesa. Rai, l'occitan possedís una variacion intèrna esblaujanta per lo que l'estúdia, e per aquò *banala*, del moment que s'articula sus *un sostenenement de non-variacion*, e que sembla la de maissas lengas que se'n questiona pas l'unicitat. Aquela variacion intèrna empacha pas en ren l'occitan de funcionar coma una lenga normala amb totas sas foncions de comunicacion.
- la legitimitat de s'exprimir en occitan amb d'autres occitanofòns en tot contèxte, quina que siá la varietat que los interlocutors se'n sèrvon.
- la legitimitat de se coordinar per la vitalitat de nòstra lenga entre personas que parlam quina varietat geografica de l'occitan que siá, a travèrs las frontièiras administrativas francesas.
- la legitimitat, tanben, d'aprene, d'emplegar e de nommar *occitan* quina varietat locala d'aquella lenga.
- la legitimitat de contunhar d'un biais collegial, seren e rasonat la reflexion e l'esfòrç per l'amor de la *diffusion de la lenga*, per la *conquista de foncions socialas per la lenga*, e sus la pertinéncia dels *modèls de lenga* que las figures d'autoritat⁶⁹ los transmeton. Valent a dire las òbras de *normativizacion, estandardizacion e normalizacion* de l'occitan⁷⁰.

69 Mejans de comunicacion, institucions, doblatge, ensenhamant...

70 Rapelem que las questions d'estandardizacion arregardan pas que de manièira segondària la creacion artistica e literària.

– la legitimitat de mesclar l'abondi de resorças lingüísticas de las varietats occitanas entre elas, tant qu'en parallèl lo malhum occitanista assegure la presa en carga de *la responsabilitat de documentacion orala e d'accessibilitat sonòra de l'ensemble de las varietats parladas tradicionals*, e qu'aquelas questions se conscientizen dins la vida sociala. Aquò's pas lo cas pertot.

Pareis important de metre en question la presentacion pro automatica de l'occitan en tèrmes de « dialèctes ». Los dialèctes, o varietats, son de casas classificatòrias que la descripcio lingüistica las establís a posteriòri sus de basas mai que mai foneticas e de còps morfologicas. Permeton de rejónher entre elas las airas de la variacion dins la lenga. Mesfisem-nos de los essencializar. Nos exprimissèm primièr en lenga occitana quand nos exprimissèm dins quin parlar de l'espaci d'òc que siá.

Bibliografia

Alibert, Louis (1976) *Gramatica occitana*, Montpelhièr : Centre d'Estudis Occitans [1re ed. 1935]

Boissier de Sauvages, Pierre Augustin (1756), *Dictionnaire Languedocien-Français*, Nimes : Michel Gaude

[En linha] <[books.google.fr/books?id=FC9dAAAAMAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false](#)> consultat lo 25 de julhet de 2021

Boissier de Sauvages, Pierre Augustin (1785), *Dictionnaire Languedocien-Français*, Nouvelle édition, Nimes : Michel Glaude

Brun-Trigaud, Guylaine (2016), « Vers un renouveau des atlas linguistiques régionaux ? », *Géolinguistique*, 16 | 2016

[En linha] <[journals.openedition.org/geolinguistique/444](#)> consultat lo 25 de julhet de 2021

Costa, James (2013) « Sauver la langue ? Deux siècles de renaissantismes linguistiques en Provence », *Langage et société*, 3 | 2013 (N°145) p.15-34

[En linha] <[cairn.info/revue-langage-et-societe-2013-3-page-15.htm?contenu=article](#)> consultat lo 25 de julhet de 2021

Felibridge [collectiu] (1856), *Armana prouvençau pèr lou bèl an de Diéu 1856*, Avinon : Aubanel frères

[En linha] <[gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6353254g/f3.item](#)> consultat lo 25 de julhet de 2021

Feuillet, Jean (1983) « La syntaxe des relatives dans un parler occitan du Rouergue », *Linx*, n°8, 1983. pp. 97-139.

[En linha] <[persee.fr/doc/linx_0246-8743_1983_num_8_1_975](#)> consultat lo 25 de julhet de 2021

Garros, Pierre de (1567), *Poesias gasconas de Pey de Garros*, Tolosa : Jammes Colomes

[En linha] <gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k70584n> consultat lo 25 de julhet de 2021

Lafont, Robert (2011), « Entrecompreneson occitana a l'escòla », *Lenga e pais d'oc*, n°50, 4 | 2011, Montpelhièr, p.49

[En linha] <webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1jJwTovP_fcJ:www.educ-revues.fr/LPOc/Enregistrement.aspx?iddoc%3D41810&hl=ca&gl=fr&strip=1&vwsr=0> consultat lo 25 de julhet de 2021

Léonard, Jean Léo & Jagueneau, Lilianne (2013) « Disparition, apparition et réapparition des langues d'Oïl : de l'invisibilisation au nouveau regard », *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, t.CVIII, 2013, fasc. 1, p.283-343

[En linha] <poj.peeters-leuven.be/content.php?url=article&id=3019220> consultat lo 25 de julhet de 2021

Lieutard, Hervé (2007) *Parentat sillabica de l'occitan e del catalan*, Colloque international de l'association française des catalanistes, "Parentat sillabica de l'occitan e del catalan", Besiers, 22, 23 et 24 de novembre de 2007, 2009, Péronnas, France. pp.83-96

Lieutard, Hervé (2021), *Voyelles moyennes et alternances vocaliques en occitan* [conferéncia], 1er Colloque international Variar : La variation phonologique et syntaxique dans les langues romanes, 23-24 març de 2021

[Vidéo en linha] <youtu.be/tXYmS-whp0A> consultat lo 25 de julhet de 2021

López del Castillo, Lluís (1991), *El català, llengua romànica*, Barcelona : Barcanova

Luchaire, Achilles (1877), *Les origines linguistiques de l'Aquitaine*, Pau : Veronese

[En linha] <books.google.fr/books?id=rZ0hAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false> consultat lo 25 de julhet de 2021

Martel, Philippe (2010) « Du parler local à la langue : le Docteur Honnorat à la découverte de l'unité de la langue d'oc », *Chroniques de Haute-Provence*, 365 | 2010, p.34-66, Société Scientifique et Littéraire des Alpes de Haute-Provence

[En linha] <occitanica.eu/items/show/12437> consultat lo 25 de julhet de 2021

Merle, René (2010), *Visions de “l'idiome natal” à travers l'enquête impériale sur les patois 1807-1812*, Perpinhan : Trabucaire

[En linha] <renemerle.com/remembranca/spip.php?rubrique21> consultat lo 25 de julhet de 2021

Mistral, Frédéric (1861), *Ode i troubaire catalan*

[En linha] <occitanica.eu/items/show/3886> consultat lo 25 de julhet de 2021

Mistral, Frédéric (1882-1886), *Lou tresor dóu Felibrige*, Ais : Vve. Remondet-Aubin,

2 vol.

Pugnière, François & Torreilles, Claire (2013), *Écrire en Cévennes au XVIII° siècle*, coll « estudis occitans », Montpelhièr : PULM

Quint, Nicolas (2019), *De l'intérêt typologique d'étudier des parlers de frontières : le cas du drablésien, parler d'Azérables (Creuse)* [conferéncia], Secondes Rencontres Les parlers du Croissant, 16 març de 2019, Montluçon

[Vidéo en linha] <[canal-u.tv/video/cnrs_ups2259/colloque_les_parlers_du_croissant_nicolas_quint_cnrs_llacan_de_1_interet_typologique_d_etudier_des_parlers_de_frontiere_le_cas_du_drablesien_prailler_d_azerales_creuse.50501](https://u.tv/video/cnrs_ups2259/colloque_les_parlers_du_croissant_nicolas_quint_cnrs_llacan_de_1_interet_typologique_d_etudier_des_parlers_de_frontiere_le_cas_du_drablesien_prailler_d_azerales_creuse.50501)> consultat lo 25 de julhet de 2021

Ronjat, Jules (1913) *Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes*, Macôn : Protat Frères

Ronjat, Jules (1930, 1932) *Grammaire Istorique des parlers provençaux modernes Partie I, vol.1 & 2*, Montpelhièr : Société des langues romanes

[En linha] <gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k58339580.textImage> ; <gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5834313n> consultat lo 25 de julhet de 2021

Sardou, Antoine-Léandre (1878), *L'idiome niçois, ses origines, son passé, son état présent*, Niça : Malvano & Co.

[En linha] <books.google.fr/books?id=mIICAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=fr#v=onepage&q&f=false> consultat lo 25 de julhet de 2021

Sauzet, Patrick (1989) « Topicalisation et prolepse en occitan », *Revue des langues romanes*, 1989

[En linha] <hal.archives-ouvertes.fr/hal-01949174> consultat lo 25 de julhet de 2021

Sauzet, Patrick (2012) « Occitan : de l'importance d'être une langue. », *Cahiers de l'Observatoire des pratiques linguistiques*, 2012, pp.87-106.

[En linha] <hal.archives-ouvertes.fr/hal-00990205> consultat lo 25 de julhet de 2021

Sumien, Domergue (2009) « Classificacion dei dialèctes occitans », *Linguistica Occitana*, 7, setembre de 2009

[En linha] <linguistica-oc.com/?page_id=244> consultat lo 25 de julhet de 2021

Atlasses lingüistics :

ALF = Gilliéron, J. & Edmont, E (1902-14) *Atlas linguistique de la France*, París : Honoré Champion, 10 vol.

[En linha] <cartodialect.imag.fr> consultat lo 25 de julhet de 2021

AIS = Jaberg, Karl & Jud, Jakob (1928-1940), *Sprach-und Sachatlas Italiens und der Südschweiz* [Atlàs lingüistic e etnografic de Itàlia e de la Soïssa meridionala], Zofingen : Ringier, 8 vol.

[En linha] <navigais-web.pd.istc.cnr.it> consultat lo 25 de julhet de 2021

Bouvier Jean-Claude, Martel Claude & Brun-Trigaud Guylaine (2016) *La langue d'oc telle qu'on la parle. Atlas linguistique de la Provence* vol.4, Forcauquier : Alpes de Lumière

ALDC = Veny, Joan & Pons i Griera, Lídia, *Atles lingüístic del domini català*, Institut d'Estudi Catalans = <aldc.espaix.iec.cat> consultat lo 25 de julhet de 2021

Atlas regionals que las donadas son disponiblas sul Thesaurus Occitan : <thesaurus.unice.fr/index.html>.

Potte, Jean Claude (1975-1992) *Atlas linguistique de l'Auvergne et du Limousin*, 4 vol., CNRS

Dubuisson, Pierrette (1971-1982), *Atlas linguistique du Centre*, 3 vol., CNRS

Séguy, Jean & Ravier, Xavier & Allières, Jacques (1954-1974) *Atlas linguistique de la Gascogne*, 6 vol. CNRS

Ravier, Xavier (1978-1993) *Atlas linguistique du Languedoc occidental*, 5 vol., CNRS

Boisgontier, Jacques (1981-1986) *Atlas linguistique du Languedoc oriental*, 5 vol. CNRS

Gardette, Pierre (1967-1976) *Atlas linguistique du Lyonnais*, 3 vol., CNRS

Nauton, Pierre (1972-1963) *Atlas linguistique du Massif Central*, 3 vol., CNRS

Bouvier, Jean-Claude & Martel, Claude (1975-1986) *Atlas linguistique de la Provence*, 3 vol., CNRS

Annèxes

2.1.1 OR5

Una descripcio simplificada de l'oposicion *non marcat* – *marcat* dels cadres circonstancials, oposicion que regis l'usatge dels advèrbis de luòc, dels adjectius demonstratius e dels temps verbals preterit e passat compausat :

OR5.a) – Lo cadre **non marcat (non pròche)** es lo que s'i tròba pas lo locutor, o que lo tòca pas. Exprimís un cadre espacial o ben un cadre temporal passat.

I correspondon :

- l'advèrbi de luòc *aquí* (fr. « là, à cet endroit-là ») - en catalan de còps *allí*
- los demonstratius *aquel~aquela (aqueu/aqueth~aquera)* - en catalan de còps *aquest* (fr. « ce, ces, cette, celui-là, celle-là, ceux-là... »).

Lo cadre temporal passat non marcat (non pròche) es l'unitat de temps que lo referent « uèi » i es pas comprés dedins, autrament dich l'unitat de temps que tòca pas lo locutor. Se s'enóncia aquela unitat de temps s'emplegarà un demonstratiu non marcat de la mena de *aquel*.

I correspond lo temps verbal **preterit** per exprimir l'accion ponctuala dins lo passat. En catalan, s'i emplega puslèu lo passat perifrastic :

oc: *Ièr, li diguèri aquò. Aquel jorn, me demandèt aquò.*
cat : *Ahir, li vaig dir això. Aquell dia, em va demanar això.*

OR5.b) – Lo cadre **marcat (pròche)** es lo que s'i tròba lo locutor, o que lo tòca. Exprimís un cadre espacial o ben un cadre temporal passat.

I correspondon :

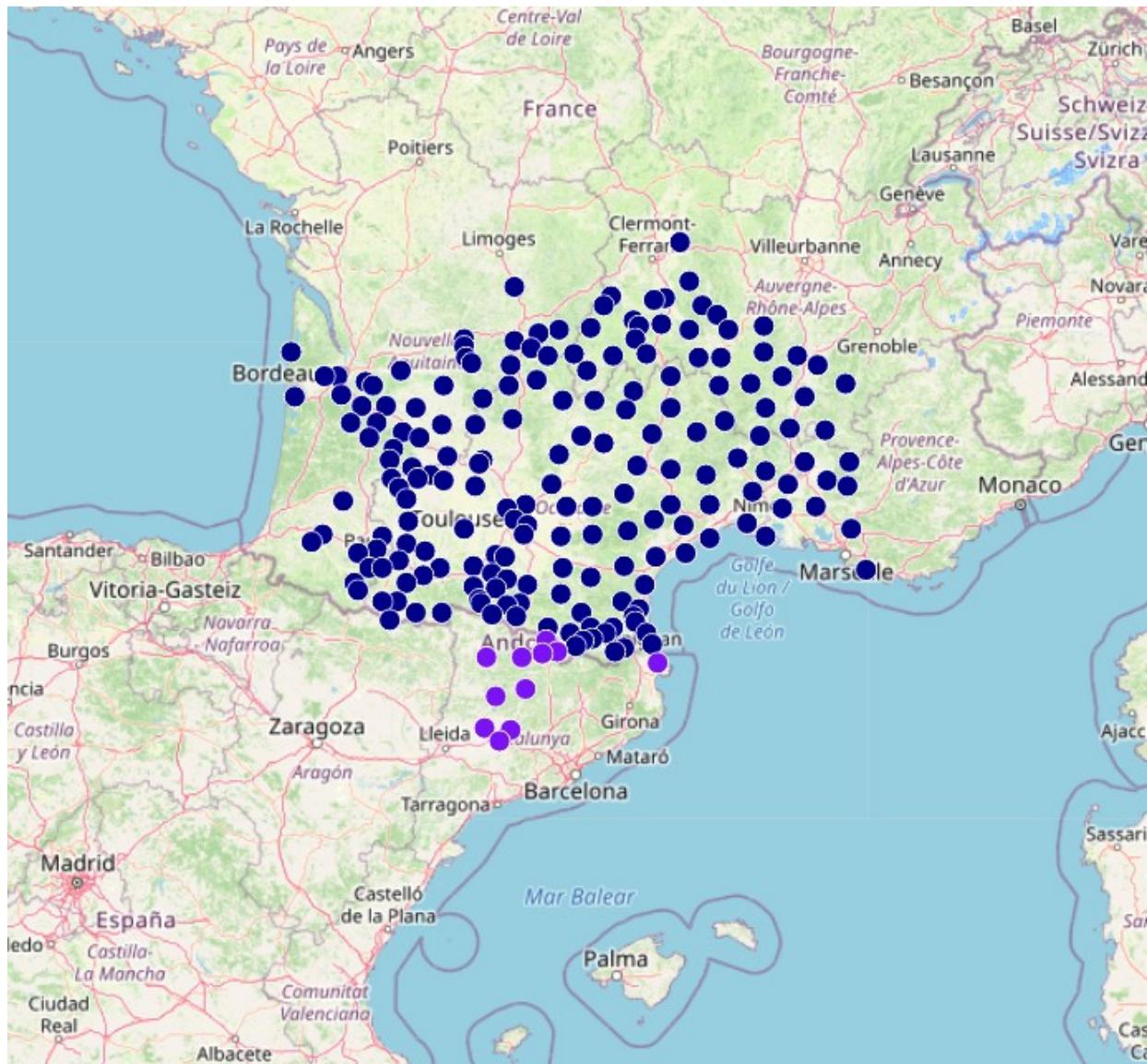
- l'advèrbi de luòc *ací~aci* - en catalan *ací* e de còps *aquí* (fr. « ici, là, à cet endroit-ci »)
- los demonstratius *aqueste~aquesta* (fr. « celui-ci, celle-ci »).

Lo cadre temporal passat marcat (pròche) es l'unitat de temps que lo referent « uèi » i es comprés dedins, autrament dich l'unitat de temps que tòca lo locutor. Se s'enóncia aquela unitat de temps s'emplegarà un demonstratiu marcat de la mena de *aqueste*. I correspond lo temps verbal **passat compausat** per exprimir l'accion ponctuala dins lo passat.

oc : *uèi, li ai dich aquò. Aqueste mes, m'a demandat aquò.*
cat : *avui, li he dit això. Aquest mes, m'ha demanat això.*

Carta annexe 1 : reparticion de *poton*
d'après ALF106, ALDC, atlases régionals

blau : *poton* [pu'tu(ŋ)]
violet : *potó* [pu'to] (cat.)

Lo mot *poton* [pu'tu(ŋ)], quand siá pas coneget per tot l'espaci occitan demòra present dins caduna de las siés varietats.

Mai que mai es vengut un dels mots emblematics del *francitan* actual, que per exemple es emplegat dins la cançon *Sousou* del rapaire Jul que comola lo mes de setembre d'aquest an unes 67 milions de streams sus una plataforma de vidéo.

Carta annexe 2 : reparticion de *glèisa* d'après ALF453, atlases regionals, AIS

L'occitan a fach evoluïr lo latin ECCLÉSIA en mudant de posicion lo jòd vèrs la sillaba tonica e en creant un trifong [jej] que puèi se redusiguèt a [ej]. Es un mot que sa forma càmbia pas entre de varietats geograficament fòrça alunhadas. Aquel mot glèisa coneis doas variantas foneticas segon l'endrech : amb caseguda de [-z-] après jòd *glèia* o amb palatalizacion de [l] après oclusiva *g[ʎ]èisa*. Se'n tròba amb aquò de variantas amb vocala iniciala *eglèisa*, *aglèisa*, o *eglhèisa*. Son pas estadas informadas sus la carta maissas variacions foneticas mai singularas qu'aquestas ni mai los emprunts al francés église (prov.), çò qu'explica las airas voidas. Quauquas formes que semblan l'occitana se pòdon endevenir d'un biais ponctual, a çò que sembla, dins de parlars de lenga arpitana.

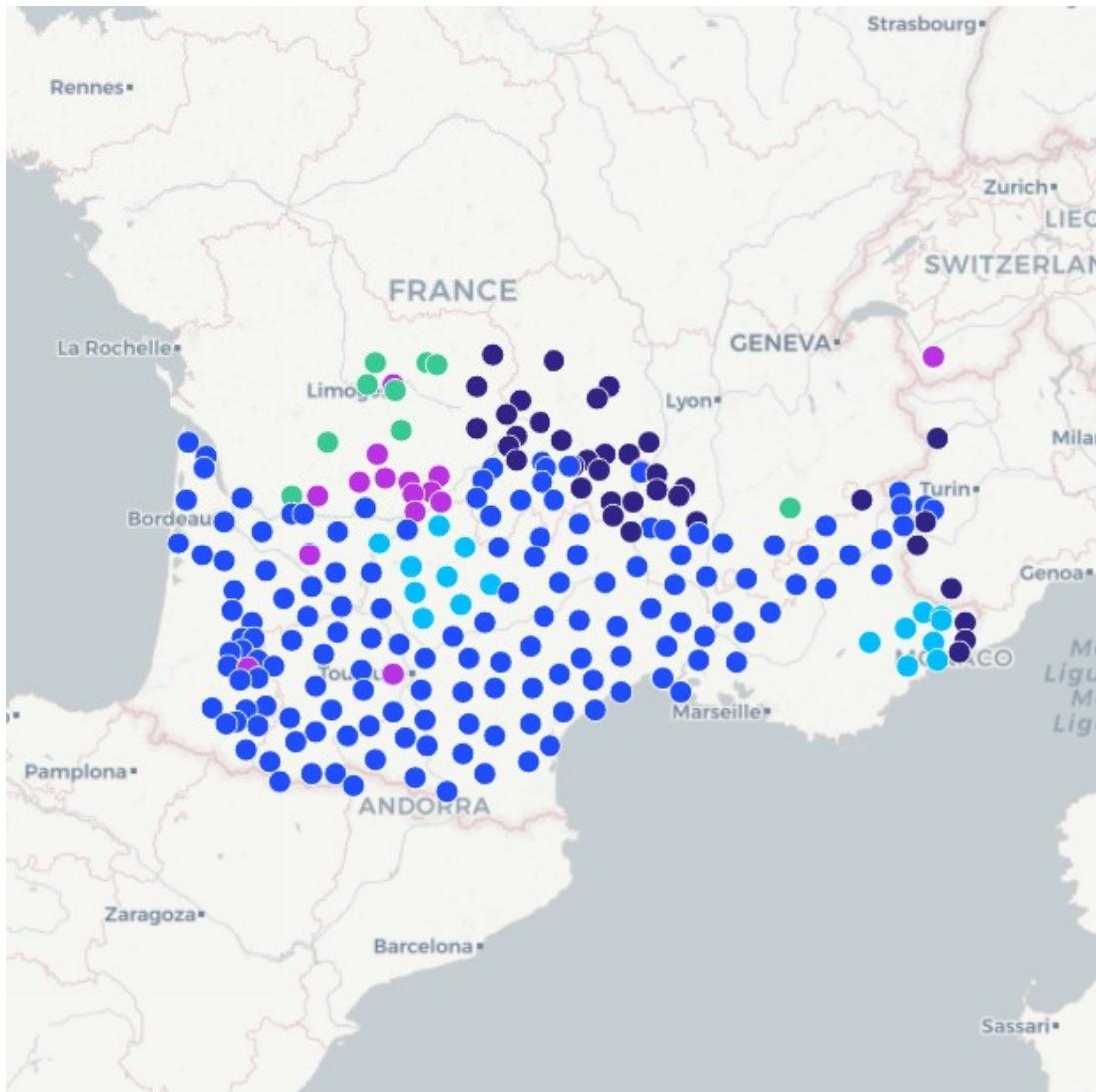
blau : *glèisa*

blau encre : *g[ʎ]èisa*

blau clar : *glèia*

violet : *eglèisa*, *aglèisa*

verd : *eg[ʎ]èisa*

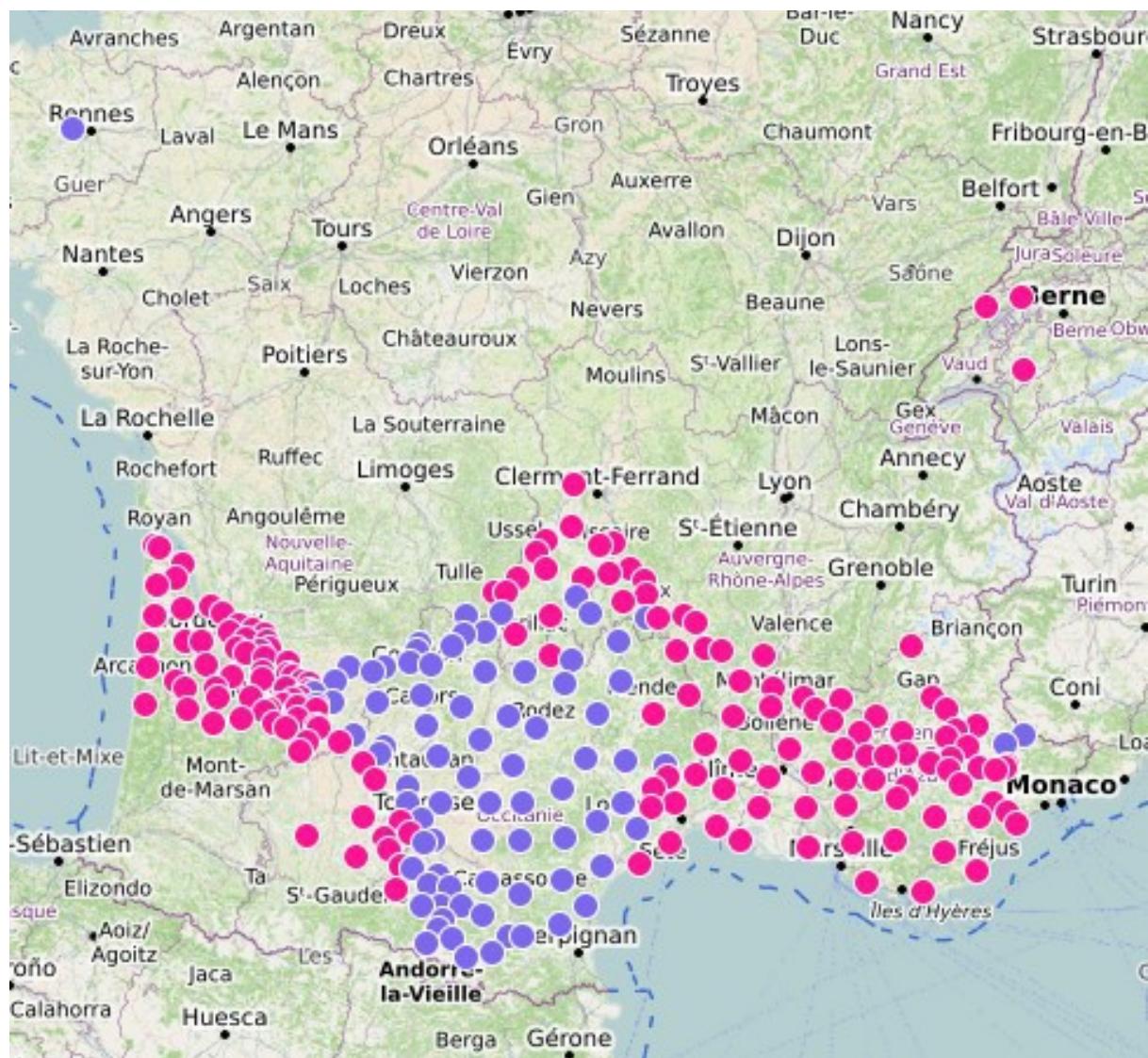
Carta annexe 3 : reparticion de *ostau* d'après ALF801, atlasses régionals⁷¹

Un autre mot elementari characteristic de nòstra lenga e pas gaire o pas brica cambiadís per de bèlas airas geograficas es *ostau* ~ *-al* <HOSP(I)TĀLIS, (fr. « maison » nom masculin). Coma o fan veire çai que lai los atlasses lingüistics *ostau* es pas documentat dins la varietat occitana lemosina, e globalament per tot una franja nòrd de la lenga. Aquò saique se deu aprene a l'estatut de /s/ en còda intèrna davant ataca oclusiva dins aquelas varietats. Los sinonims occitans son *maison* [mej'zu / mwe'zu / ma'juŋ] (gasc., lim., nord du domaine, niçois) e *casa* (sud gasc., vallées italiennes) et .

E maitot se tròba quauquas atestacions d'etimologia identica dins l'ALF qu'arregardan de varietats del francés gallò ([us'tal]) e de l'arpitan ([o'to]).

ròse : *ostau* (var. *estau* : Cevena, sud auv.)

blau : *ostal*

71 E mai donadas complementàrias de l'enquista Bourciez per Marmandés aimablament comunicadas per David Escarpit e son grop de dialectologia.

Quentin Peyras

2021

Totes drechs reservats